

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАЧАЛНА И ПРЕДУЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА
КАТЕДРА „СПЕЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА И ЛОГОПЕДИЯ“**

АВТОРЕФЕРАТ

КЪМ

Дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по професионално направление 1.2. Педагогика
(Специална педагогика – Педагогика за деца с интелектуална недостатъчност)
050704

на тема:

САУНДПЕЙНТИНГ – ИНОВАТИВЕН МЕТОД В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Докторант:
Детелина Георгиева

Научен ръководител:
проф. д-р Катерина Караджова

гр. София
2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Благодарности.....	стр.5
УВОД	стр.6
1. Аргументация на докторантското изследване.....	стр. 6
2. Изследователски методи и техники за събиране на първичните данни.....	стр.7
3. Структура на дисертационния труд.....	стр.8
Глава I. ТЕОРЕТИЧНИ ПЕРСПЕКТИВИ	стр.9
1.1. Дефиниция на основните понятия.....	стр.9
1.1.1. Понятието <i>саундпейнтинг</i>	стр.9
1.1.2. Понятията <i>иновативни методи, алтернативни методи и алтернативни подходи</i>	стр.10
1.1.3. Понятието <i>интерактивни методи</i>	
1.1.4. Понятията <i>грешка, преодоляване на страха от грешка и творчество с грешката</i>	стр.10
1.1.5. Понятията <i>интегрирано обучение, интегрирани паралелки, включващо обучение, приобщаващо образование</i>	стр.11
1.1.6. Понятията <i>креативност и творческо учене</i>	стр. 13
1.1.7. Понятието <i>специални образователни потребности</i>	стр.14
1.2. Философска концепция на експерименталното изследване.....	стр.15
1.2.1. Основни концептуални опори в конструктивизма; отношение към „неравновесието” и <i>грешката</i>	стр.15
1.2.2. Етимология на педагогическите концепции. Теории за ученето. Традиционната педагогика и реформаторска педагогика в полето на докторантското изследване.....	стр.16
1.2.3. Саундпейнтинг и конструктивисткото разбиране за учене чрез сътрудничество.....	стр.17
1.2.4. Саундпейнтинг и интеграцията на лица със специални образователни потребности в духа на конструктивизма.....	стр.18
1.2.4. Саундпейнтинг – структурализъм в педагогиката.....	стр.18
1.2.6. Саундпейнтинг и игровите методи в парадигмата на конструктивизма.....	стр.19
1.3. Методологична база.....	стр.19
1.4. Характеристика и специфика на саундпейнтинг като педагогическа стратегия. Аспекти на въздействие.....	стр.20
1.4.1. Саундпейнтинг и невербалните езикови системи.....	стр.20
1.4.2. Саундпейнтинг и <i>преодоляване на страха от грешката</i>	стр.21
1.4.3. Саундпейнтинг – иновативна стратегия и иновативен метод.....	стр.21

1.4.4. Саундпейнтинг и нагласите към <i>приобщаващото образование и интерактивните методи</i>	стр.22
1.4.5. Саундпейнтинг и игровите методи.....	стр.22
1.4.6. Саундпейнтинг учителят – интерактивист (творец).....	стр.22
1.4.7. Бариери пред саундпейнтинг.....	стр.23
1.5.. Нормативна уредба.....	стр.23
1.6. Децата с умствена изостаналост в парадигмата на приобщаващото образование и иновативните методи.....	стр.24
1.6.1 Концепции за умствената изостаналост.....	стр.24
1.6.2.Специфика на психичните процеси при децата с умствена изостаналост и теоретични възможности за обучението им в интегрираните паралелки на общообразователното училище чрез иновативния метод саундпейнтинг.....	стр.25
1.7. Акценти и приоритети на образованието в България.....	стр.26
1.8. Анализ на изследвания от Център за приобщаващо образование.....	стр.26
Глава II. САУНДПЕЙНТИНГ - ОБУЧАВАЩ ЕКСПЕРИМЕНТ	стр.27
2.1.Дизайн на експерименталното изследване.....	стр.27
2.1.1.Цел, обект, предмет и задачи на изследването.....	стр.27
2.1.2..Хипотези.....	стр.30
2.2. Специфика на обучаващия експеримент:	
2.2.1.Принципи на обучаващ експеримент.....	стр.30
2.2.2. Специфика на Саундпейнтинг обучаващ експеримент (СПОБЕ).....	стр.31
2.2.3. Специфики и разновидности на СПОБЕ.....	стр.32
2.3. Работен материал на СПОБЕ 1.....	стр.33
2.3.1. Подбор на учебната материя.....	стр.33
2.4. Контингент на изследването и характеристика на изследваните лица.....	стр.34
2.4.1. Контингент на изследването.....	стр.34
2.4.2. Характеристика на подгрупите от Група 1 и Група 2.....	стр.38
2.5. Организация на емпиричното изследване.....	стр.38
2.5.1. Описание на етапите в Саундпейнтинг обучаващия експеримент.....	стр.39
2.5.2. Обработка на резултатите в количествен аспект.....	стр.40
Глава III. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ	стр.43
Анализ на първичните данни от СПОБЕ 1.....	стр.44
ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	стр.62
ПУБЛИКАЦИИ	стр.65
ПРИНОС	стр.67
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	стр.68
БИБЛИОГРАФИЯ	стр.70
ПРИЛОЖЕНИЯ	стр.71

БЛАГОДАРНОСТИ

Настоящото научно проучване беше едно вълнуващо изследователско пътешествие, в което преоткривах радостта от надникването в нови територии. Това усещане за научната работа като форма на творческа работа ми даде моят научен ръководител – професор д-р Катерина Караджова, на която дължа първата си голяма благодарност.

Нейната подкрепа беше и всеотдайна, и премерена – винаги по подходящия начин на пътя ми като начинаещ изследовател - така че да имам и кураж, и опора, и свобода...

Изязвам благодарността си и на госпожа Весела Неделчева – директор на 78. СУ „Христо Смирненски”, която с пълно доверие прегърна идеята за прилагане на метода саундпейнтинг в обучението. Тя насърчи внедряването на метода официално в обучението с кандидатстването по проект за иновативно училище. Благодарение на подкрепата и доверието ѝ през 2017 година 78. СУ „Христо Смирненски” придоби статута на Иновативно училище със *саундпейнтинг*.

Благодаря на всички приятели, колеги и родители, които се включваха системно в провежданите демонстрации и като наблюдатели, и като активни участници и по този начин допринесоха за задълбоченото изследване на метода, както и за популяризирането му.

Благодаря на всички мои ученици, чиито резултати надскочиха очакванията ми по време на изследването, но най-вече им благодаря за страстта, с която продължават да горят в *саундпейнтинг* все още и още.

Благодаря на моя учител, създателят на *системата саундпейнтинг* – Уолтър Томпсън - за това необятно съкровище, което ми разкри, в което ме запали и в което призна таланта ми.

Благодаря на родителите ми, че ме научиха да не се отказвам и да вървя напред, и на децата ми – че споделят и перипетиите, и успехите ми.

УВОД

„Човек, който никога не е грешил, никога не се е опитвал да направи нещо ново.“ (А.Айнщайн)

„Греши смело! Твори с грешката!“ (Уолтър Томпсън)

1. Аргументация на докторантското изследване

Настоящият автореферат се отнася към дисертация, посветена на *саундпейнтинг* – жестов език за творчество в реално време, език за творчество с грешката.

Понятието *саундпейнтинг* (*soundpainting*) не подлежи на буквален превод, тъй като обобщава прецизни идейни съдържания, лицензирани в международен мащаб.

Настоящата дисертация се позовава на определението, което създателят на системата, Уолтър Томпсън (Walter Thompson) налага в международна употреба, а именно: „Език за творчество в реално време“ (Thompson, Walter. Paris 2011).

Идеята за изследване приложението на *саундпейнтинг* в интегрираните паралелки на общообразователното училище се появи като естествен резултат на многогодишните търсения в няколко мои посоки. От една страна стояха въпросите, които си задавах в продължителната ми практика на начален учител, а от друга - идеите, които международно сертифицираното ми обучение в саундпейнтинг композиции предпостави и допълни. Двете посоки се срещнаха в полето на специалната педагогика, която още от времето на Едуард Сеген дава дълбочина на педагогиката въобще, насочвайки вниманието към потребностите на индивидуалната личност и признавайки правото на обучение и развитие на всеки. Теоретичните ресурси на специалната педагогика оправдаха и насърчиха търсенията ми за оптимизиране процеса на интеграция на децата със СОП (специални образователни потребности) в масовото училище, както и за оптимизация на качеството на образованието въобще (Дефиницията на понятието *интеграция* е съобразена с формулировката на *Националния план за интегриране на деца със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания в системата на народната просвета, 2003 г.*).

От друга страна – приоритетен бе въпросът как този процес на интеграция да се случва увлекателно и естествено, в условията на играта (Караджова, К, Д.Щерева.

2013) и радостта от общуването и ученето. Същевременно, опитите ми целяха да не бъдат игнорирани нито учебните програми и общообразователните стандарти, с които всяка една учебна дисциплина и регламентиран учебен час се съобразяват, нито разнородните нива на учениците, които подобна паралелка от масовото училище включва. Обикновено именно разнородните нива в общообразователния клас го поставят пред трудно преодолимото затруднение да ги организира в общ и ефективен учебен процес (Петрова, Д. 2010; Силгиджиян, Х. 2010; Стаматов, Р. 2000) за един детеминиран континиум от време, респ. един учебен час. Дисертационният труд прави опит за представяне на възможностите, които нетрадиционните педагогически подходи - като *саундпейнтинг* - предоставят за преодоляване на посочения проблем.

В този смисъл, идеята за експерименталното изследване на *саундпейнтинг* в обучението, по-специално - в смесените (наречени *интегрирани* за целите на настоящата дисертация) паралелки, където съвместно се обучават деца без СОП и деца със СОП, е естествено продължение на изследвания, изпреварили промените в Закона за предучилищното и училищното образование (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.) и Наредбата за приобщаващото образование (Обн. - ДВ, бр. 86 от 27.10.2017 г., в сила от 27.10.2017 г. Приета с ПМС № 232 от 20.10.2017 г.).

Описаните изследвания са перманентно насочени към намиране на ефективни подходи и методи за преодоляване на кризата в съвременното училище, за позитивиране на учебната среда, за достъпно и адекватно към всяко дете преподаване в разнородна учебна среда, каквато е класът с интегрирани деца със СОП. Иновативният метод *саундпейнтинг* се надява да допринесе и за оптимизиране желанието за учене и посещаване на училище, и за учене в психологическия комфорт на сътрудничеството.

2. Изследователски методи и техники за събиране на първичните данни

Основен извор на данни за конструирането на дисертационния труд е емпиричният материал, събран по време на *саундпейнтинг обучаващия експеримент (СПОбЕ)*. Пълното и подробно описание на *саундпейнтинг обучаващия експеримент* е застъпено във *втора глава* от настоящата дисертация.

Участващото наблюдение бе подходящ и предпочитан метод предвид целогодишно (в учебно време) пребиваване на изследователя в естествената учебна среда на изследваните лица. За повече прецизност, техниката на откритото наблюдение е осъществявана и с включването на видеокамера, която да събере анализираният в

последствие материал за целите на експеримента. *Скрито наблюдение*, както и „*полево*” (по дефиницията на Курт Левин за изследване на процеси в малка група) бе провеждано по време на теренната работа в чужбина, където са наблюдавани различните стилове на преподаване на саундпейнтинг водещите.

Допълнителен материал е систематизиран от теренните проучвания по време на международните саундпейнтинг конференции и семинари. *Интервюто* е един от основните методи за събиране на емпирични данни в теренната работа. Практикувано е по време на саундпейнтинг конгресите и фестивалите (Paris, 2012; Girona, 2014; Paris 2015; Bruxelles, 2015; Barcelona, 2016; Valencia, 2018), както и в естествената учебна среда. Структурирано, полуструктурирано и проблемно-центрирано интервю е провеждано с децата -участници, с родители на децата, с преподаватели, логопеди, ресурсни учители, психолози, преподаватели по саундпейнтинг в чужбина. Обширно полуструктурирано интервю е реализирано и със създателя на системата *саундпейнтинг*, Уолтър Томпсън (Walter Thompson). В някои разговори е приложен и методът на превключване между езиците (*code-switching*).

Въпреки опитите да се даде възможност на информаторите да разказват свободно за себе си, при всяко интервю е следван предварително подготвен конспект. Почти всяка среща е протоколирана накратко *post factum*. С цел събирането на повече емпирични данни и улесняването на анализа на материала, всички интервюта са записани с диктофон и видеокамера, и последствие са дешифрирани. Всички дешифрирани аудио-, фото- и видеоматериали, събрани по време на емпиричната фаза на изследването, са запазени в личен архив.

За изследване на нагласите към интерактивните методи и *саундпейнтинг*, е проведена авторска, стандартизирана анкета със седем групи изследвани лица, където детайлният качествен анализ следва прецизна количествена обработка на първичните данни.

Актуална информация е събирана и от публикувани педагогически, психологически социално- и културантроположки, социолингвистични и др. изследвания, предоставящи качествени и количествени данни в изследваната област. Под внимание са взети и статистически данни – като напр. резултати от изследванията на PISA (PISA2015), на ЮНЕСКО (Unesco 2005, 2008, 2009), данни за динамиката в различните образователни европейски системи (Справочник: Европейските образователни системи 25+, 2006) и др.

3. Методи за анализ на емпиричните данни

За анализа на събраните емпирични данни са използвани количествени, качествени и статистико-аналитични методи. За нуждите на анализа при *саундпейнтинг обучаващия експеримент*, за сравняване показателите на двете основни експериментални групи е използван статистическият метод *T-тест (критерий)* за *независими извадки*. За сравняване резултатите между подгрупите позоваването е на статистическия метод дисперсионен анализ, означаван с аббревиатура *ANOVA (Analysis of Variance)*. При анализа са търсени статистически значими връзки на първичните данни, както и тенденции при основните групи и подгрупи изследвани лица, корелиращи с поставените хипотези на докторанското изследване.

Докторантското проучване в *саундпейнтинг обучаващия експеримент* (СПОБЕ) е ориентирано към проследяване на вътрешната динамика на експерименталните групи. В този смисъл, няма контролна група в експерименталното изследване, а има контролни периоди (каквито са втори и трети период от експерименталното измерване).

4. Структура на дисертационния труд

Съдържанието на дисертацията е систематизирано в три глави:

Първа глава е ориентирана към теоретичен анализ и съдържа шест части. Тя проследява философските опори на *саундпейнтинг методиката*, разглежда различните теории за ученето, взаимовръзката с интерактивните и алтернативните методи и подходи; анализира компонентите и спецификата на *саундпейнтинг системата* в контекста на изследователските задачи; коментира нормативната база на приобщаващото образование, дефиницията на основните понятия в дисертацията.

Втора глава съдържа емпиричната фактология, обхващаща пет части. Тя представя дизайна на научното изследване, както и описанието на изследваните лица.

Трета глава представя анализа на резултатите от проведеното изследване и се състои от една глобална част, в корелация с една от трите основни форми на *саундпейнтинг обучаващия експеримент*.

Дисертационният труд включва и *приложения*, кореспондиращи с цитирания фактологичен материал.

Настоящата дисертация има за цел да изследва ефективността на една нова методика за справяне с провокациите пред приобщаващото образование и пред съвременната педагогика въобще. Надяваме се, че такава нова и ефективна нетрадиционна методика за активно учене е *саундпейнтинг* - интерактивен метод и за обучение, и за възпитание. Методика, която почива и развива *ученето* като живо общуване и взаимодействие на различията, и като творческа, *продуктивна работа с грешката* именно в разнородната среда на приобщаващото образование.

I. ТЕОРЕТИЧНИ ПЕСПЕКТИВИ

1.1. Дефиниция на основните понятия

1.1.1. Понятието *саундпейнтинг*

Понятието *саундпейнтинг* (*soundpainting*) се цитира по международно въведения и лицензиран начин от създателя на системата, Уолтър Томпсън (Walter Thompson). Затова се придържаме към дефиницията: „*Саундпейнтинг е език за творчество в реално време*” (Thompson, Walter., Paris. 2011).

Саундпейнтинг е жестов език, наподобяващ калкиращите жестомимични системи, тъй като има строго определен синтаксис. Отличителен компонент на *саундпейнтинг* системата е *творчеството с грешката* (вж. съответната глава в дисертацията) и креативният процес в разнородна група. Именно тези два феномена предопределят разгръщането на *саундпейнтинг* в педагогическа система и излизането му извън ареалите на музиката и изкуството.

1.1.2. Понятията **иновативни методи, алтернативни методи и алтернативни подходи**

В представеното докторантско изследване понятието *иновативни методи* се разглежда през призмата на *Закона за предучилищното и училищното образование*, където за иновативен метод се признава всеки метод, различен от «конвенционалния» (свързан с традиционно-информативния подход в обучението) и ориентиран към повишаване качеството на обучението. В този смисъл, иновативните методи

респективно са свързани и с алтернативните методи и подходи в обучението, които определят т.нар. диференцирана педагогика (Alexandre, D. 2015:62-63), при която методическият избор и средства са в непрестанна динамика, ориентирана да следва актуалните индивидуални образователни потребности.

Често срещаме сходно дефиниране на понятията *иновативен и алтернативен метод*, тъй като и в двата случая се анонсира алтернатива на традиционната педагогика и т.нар фронтално преподаване (Железова, Д. 2008). Алтернативните методи препращат към всички активни и интерактивни методи, вкл.игровите методи (Караджова, К, Щерева, Д. 2013).

В този смисъл, алтернативни методи са метод „шест мислещи шапки” (Де Боно, Е. 2010), методът на учене чрез сътрудничество на Спенсър (Keggan, S. 1985), методът „мозъчна атака” и неговите разновидности, методът „аквариум” и т.н. В нашата педагогическа история е известна взаимно-учителната методика (т.нар.Бен-Ланкастърски метод), тъй като е научно признато, че децата учат най-добре, докато самите те „преподават”, обясняват (Леви-Строс, К. 1995).

Саундпейнтинг е разглеждан като иновативен метод за нов тип педагогическа интервенция, чиито фокус е изследователският интерес на детето, артистичната атмосфера, и сътрудничеството в групата. Електронните образователни технологии са само една част от средствата на този нов тип педагогическа стратегия, която акцентира върху креативното учене. В този дискурс, *саундпейнтинг* е и нов, *иновативен метод*, и цялостен *алтернативен педагогически подход*, обединяващ и други алтернативни методи.

1.1.3.Понятието интерактивни методи

Понятието *интерактивни методи* се отнася към всички методи на „взаимодействието” и креативността. Реймънд Корсини в своята „Енциклопедия по психология” определя креативността като „способност да се виждат нови отношения, да се продуцират необикновени идеи и да се отклоняват от традиционните модели и начини на мислене” (Корсини, Р. 1998).

По-подробно, отношението на саундпейнтинг към интерактивните методи и креативността е разгледано в съответната глава на дисертацията.

1.1.4. Понятията *грешка, творчество с грешката и преодоляване на страха от грешката*

В настоящата дисертация понятията *грешка, творчество с грешката и преодоляване на страха от грешката* се разглеждат в дискурса, предложен от Жан-Пиер Астолфи (Astolfi, J-P. 1997: 96-97) за типологията на грешките в обучението. Изхождаме от установяването на следните видове грешки:

- грешки от неразбиране на условието;
- грешки от неправилно разчитане на очакванията;
- грешки от алтернативни концепции на самите ученици; разминаване в нагласите към ученето;
- грешки от сложността на материала спрямо нивото на психическата възраст на детето;
- грешки от неадаптивни предишни модели на учене;
- грешки, чиито корени са в друга от изучаваните дисциплини;
- грешки от негативни нагласи към училището;
- грешки от негативни нагласи към преподавателя;
- грешки от когнитивна претовареност.

Концепцията на *саундпейнтинг* за *творчество с грешката* се позовава на разбирането, че учебният процес е изследователски поток (Thompson, W, 2011: 5-38). Грешните отговори не се считат за неуспех, а за временен индикатор, както и за възможност за нови решения – и за отделния ученик, и за групата, и за преподавателя. Творчеството с грешката се основава на идеята за креативно трансформиране на препятствието (Astolfi, J-P.1997: 15-17).

1.1.5. Понятията *интегрирано обучение, интегрирани паралелки, включващо обучение, приобщаващо образование*

Дефиницията на тези понятия е съобразена с формулировката на *Националния план за интегриране на деца със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания в системата на народната просвета, 2004 -2007 г.*

В този дискурс, определението на *интегрираното обучение* е стратегия, „насочена към постигане на основната цел за развиване на включващо общество, което позволява на всички деца и възрастни, независимо от техния пол, възраст, способности, етническа принадлежност, увреждане или ХИВ-статус да участват в него и да имат

принос. Образованието е право на всяко дете и в този смисъл интегрираното обучение се стреми да осигури достъп на всички деца до съответното подходящо достъпно и ефективно образование в тяхната общност. Това образование започва в семейството и обхваща формални и неформални инициативи за образование в рамките на общността. То е и подход, който поставя детето в центъра на образователния процес и признава, че децата са отделни личности с различни потребности от обучение. *Интегрираното обучение* е процес, при който детето независимо от вида на увреждането е включено в общата образователна среда. Това се осигурява чрез изграждането и функционирането на подкрепяща среда, която включва подходящи архитектурни и социално-битови условия, индивидуални образователни програми, екип за комплексно педагогическо оценяване, специални учебно-технически средства и апаратура, дидактически материали и помагала. В този смисъл интегрирането на децата с увреждания е процес, който изисква изпълнението на редица дейности, насочени към промяна на законодателството, ресурси и осигуряване, промяна на обществените нагласи, промяна на подхода в училище, подкрепени активно от родителите и обществеността.”

(Националният план за интегриране на деца със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания в системата на народната просвета, 2004-2007 г.)

Нашето научно изследване разглежда понятието *интегрирана паралелка* като учебна паралелка (учебен клас), в която съвместо се обучават ученици със специални образователни потребности (СОП) и ученици без специални образователни потребности. В интегрираните паралелки обучението се извършва по официалните учебни програми и учебен план на паралелката, като учениците с диагностицирани специални образователни потребности се обучават по индивидуална учебна програма само по някои учебни предмети, а по останалите следват учебния план на класа.

Следва да се направи разграничаващо терминологично уточнение между понятията *интегрирано* и *включващо обучение*.

Позовавайки се на определението на Вл.Радулов за понятието *включващо образование*, разглеждаме същото като „съвместно обучение на деца без и със специални образователни потребности във всички степени на обикновеното училище в толерантна, стимулираща и най-малко ограничаваща среда чрез квалифицирано подпомагане от специалисти и споделяне на отговорността между масовото и специалното училище.” (Радулов, Вл, 2007: 181).

Интегрираните паралелки от общообразователното училище в настоящото докторантско проучване включват две основни групи с различни характеристики. *Първа основна група* разполага с 9 % изследвани лица (ИЛ) със специални образователни потребности (СОП) от общия числен състав, докато във *втора основна група* ИЛ със СОП (диагностицирани, вкл. с лека степен на умствена изостаналост и др., както и само идентифицирани) са 35 % от общия състав на ИЛ.

Приемаме, че настоящият дисертационен труд е вид изпреварващо изследване в парадигмата на приобщаващото образование, тъй като анонсира приоритетите му. Терминът *приобщаващо образование* се съобразява с Наредбата за приобщаващото образование, която определя държавния образователен стандарт за приобщаващото образование (Наредба за приобщаващото образование, 2017. Чл. 1. (1)). С тази наредба се определя държавният образователен стандарт за приобщаващото образование, както организирането на общата и допълнителната подкрепа. Наредбата урежда обществените отношения, свързани с осигуряване на приобщаващото образование на децата и учениците в системата на предучилищното и училищното образование, както и дейността на институциите в тази система за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците.

Именно дефинирането и на общата, както и на допълнителната подкрепа оправдава ключовата роля на *саундпейнтинг* като универсален педагогически и метод, и подход, в разнородната среда на съвременното училище.

1.1.6. Понятието *креативност* и *творческо учене*

Креативността е иманентно свързана със *саундпейнтинг* така, както и *творческото учене*. Трите понятия са самостоятелни, но взаимозависими, в непрекъсната и динамична корелация. От една страна, *саундпейнтинг* е процес, формиращ ситуации на *творческо учене*. От друга страна, *творческото учене* развива *креативността*. А активираната *креативност* прави възможно включването в *саундпейнтинг* процес. Трите фактора създават една затворена верига от взаимовръзки, които правят живата интеракция в педагогическата ситуация.

Понятието *креативност* (или „творческо мислене“) е въведено за първи път от малтийския психолог Едуард Де Боно през 1970 г. Според автора, чрез творческото мислене се създават нови идеи, ефективни решения на проблеми, стимулира се любопитството и иновативността. Едуард де Боно дефинира този вид мислене като

„метод за творческо мислене стъпка по стъпка, с разработени практически техники, които могат да се използват съзнателно“ (Де Боно, Ед. 2009: 12). Характерно за *креативността* е съчетаването на две идеи, които не са типично съчетаеми до момента. „Творчеството е нарочното или случайно сливане на некомбинирани досега идеи – идеи, които нормално не са съчетаеми. При наличие на проблем, нашата задача е да открием подходяща различна идея – "провокация" или "стимул", която да съчетаем с проблемната“ (Де Боно, Ед. 2010: .27). Именно на тази практико-приложната страна на креативността *саундпейнтинг* разчита и като бенефициент, а и като негово последствие, в условията на педагогическите реалности.

Изследователят на креативността Джон Древал прави обобщение, на което можем да се доверим, че „за да бъде определена като креативна, една дейност трябва съзнателно да е насочена към определен резултат, независимо, че нейният продукт може да не бъде непосредствено приложим, да има своите несъвършенства и да не е съвсем завършен. Тази дейност може да е от артистично или научно естество, да има технически, или методологичен характер.“ (Басет, Л. 2016: 24-26).

Такава е и перспективата на *саундпейнтинг иновацията*.

1.1.7. Понятието *специални образователни потребности*

Това понятие ни насочва към Правилника за прилагане на Закона за Народната просвета (Правилник за прилагане на Закона за Народната просвета, Допълнителни разпоредби, § 3. 2. (изм. - ДВ, бр. 43 от 2014 г., в сила от 23.05.2014 г.), където се уточнява, че „деца и ученици със специални образователни потребности" са деца и ученици с образователни потребности, които може да възникнат при сензорни увреждания, физически увреждания, множество увреждания, умствена изостаналост, комуникативни нарушения, специфични нарушения на способността за учене (дислексия, дисграфия, дискалкулия), разстройства от аутистичния спектър, емоционални и поведенчески разстройства.“

Друг основен нормативен документ е Наредба № 1 от 2009 г., според която „Деца и ученици със специални образователни потребности са децата и учениците с:

1. различни видове увреждания – сензорни, физически, умствени (умствена изостаналост), множество увреждания;
2. езиково-говорни нарушения;
3. обучителни трудности.

(Наредба № 1 от 23 януари 2009 г. за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания).

1.2. Философска концепция на експерименталното изследване

1. 2.1. Основни концептуални опори в конструктивизма; отношение към „неравновесието” и „грешката”

Теорията на *конструктивизма* и *структурализма* е философския фундамент за *саундпейнтинг* в качеството му на система за творческо учене. Следвайки концепцията на Пиаже (Piaget, J.1970), терминът *конструктивизъм* обобщава идеята, че учещият конструира знанията като собствени открития; *конструира значения*, учейки. В книгата на Лесли Стеф (Steff,L.1995) "Конструктивизмът в образованието" откриваме твърдението, че именно епистемологията, съсредоточена колкото върху усвояването, толкова и върху структурата на знанието, е зоната, в която конструктивизмът се опитва да открие нови перспективи (пак там). Именно такава е ядрото на пресечните точки със *саундпейнтинг* – структура на творчество, която остава постоянна, въпреки многообразието от работния учебен материал. Подобно постоянство на структурата свързва *саундпейнтинг* и със *структуралистката философската естетика*. Съществен атрибут на *саундпейнтинг* е допускането на грешен отговор. В подобен контекст водещият (учителят саундпейнтър) *води* детето към *откриване* на верния отговор като насърчава групова динамика за аргументиране и подкрепа на търсения отговор. Ученето е разглеждано от една страна – като процес на изследователска активност, а от друга – като взаимодействие между индивида и групата, между ученика и преподавателя. Фундаменталната роля на *грешката* е дискутирана многократно от Пиаже и неговите последователи (Astolfi, J-P.2014), които утвърждават идеята за благотното въздействие на нарушеното равновесие (на грешката), за създаването на новите модели – *схеми*. Именно нарушеното равновесие в търсене на начини за справяне води до прогрес (пак там), при който се достига отново до равновесие, но от нов характер, а не като връщане на предишното ниво на опитност и разбиране. В този смисъл Пиаже определя нарушеното равновесие като ключ към развитието (Piaget, J. 1970).

Саундпейнтинг е система, която изначално разчита на неравновесието в гореспоменатия смисъл. Независимо от степента на количеството усвоени работни знаци в групата, често *водещият* подава *фалшиви знаци* - *знаци-капани* на групата, така че да изостри любопитството и вниманието на участниците, както и да стимулира креативността, вместо репетитивността. Освен това, *саундпейнтинг* разширява полето

на грешката, като предполага разнородно ниво на участниците, респ. съвместно обучение на деца без - и деца със специални образователни потребности. По този начин елиминира и очакването за перфекционизъм и конвенционалност, които често държат в неподвижност традиционната педагогика, ориентирана към репетитивността и подражанието.

1.2.2. Етимология на педагогическите концепции. Теории за ученето.

Традиционната педагогика и реформаторска педагогика в полето на докторантското изследване

Позиционирането на педагогиката като модерна наука е свързано с името на Йохан Хербарт. Въпреки че е набеден за защитник на т.нар. традиционна педагогика, едностранно ориентирана от учителя към ученика с цел изпълнение и повторение на преподаваната информация, самият Хербарт определя етиката като цел на възпитанието, а в целта на обучението поставя изграждането на детето като личност. Отхвърлянето на хербартианската педагогика почива на убеждението, че въпреки високоморалните си ценности, хербартианските подходи за реализация на тези цели са неприемливи, защото са нехуманни. Заплахата, забраната и надзора, съчетани в една строга, непрекъснута система за управление на детето, развиват страха и послушанието и пренебрегват самооценката и свободата на личния избор при детето. Освен това развиват непоносимост към неадаптираните в „средностатистическите норми“ модели. Реформаторската педагогика от средата на 20 в. критикува хербартианството и заради фокуса му към вниманието и запомнянето (свързано с възпроизвеждането). Повдига се въпросът дали получените и възпроизведени знания са приложими. Появяват се аргументите на свободното възпитание. Е. Кейл и А. Нийл смятат, че традиционното образование смазва личността на детето и се обявяват за свобода и развитие на детската личност. В Англия възниква движение за обучение чрез изкуство. Представител на това движение е Дж. Ръскин. В Германия подобни възгледи застъпва Шарелман. Те възприемат обучението като творчески акт и пледират за по-голяма методологична свобода на учителя. Изследователската природа на ученето е застъпена от различни европейски философи и психолози - основоположници на новата педагогика като Ж.Жак Русо, Дж. Дюи, Ж. Пиаже, Л.Виготски, О.Декроли, С. Френе, М. Монтесори, Е.Амед, Ед. Клапаред, Песталоци, Л.Толстой. Техните концепции оказват значително влияние в развитието на образователните системи в Европа, като формират и основите на специалната педагогика, и постулатите на първите

алтернативни училища, изцяло прилагащи философията на реформаторската педагогика, чиито фокус е личността на детето.

Приоритетите на динамичното оценяване на учениците, застъпено от Виготски, е в основата на разбирането, че *саундпейнтинг* може да се прилага за диагностика на резултатите, освен като метод за въвеждане на ново знание и за упражняване на вече въведено понятие. Това разбиране е в разрез с разпространеното, унифицирано, приоритетно изпитване чрез стандартизирани тестове. Същевременно е оправдано и от *НАРЕДБА № 11 от 01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците*, която предполага различните форми на оценяване.

Теориите за учене, застъпени в реформаторската педагогика правят възможни промените в рамките на общата образователна система в различни исторически етапи. Перспективите, заложи в настоящия *Закон за предучилищното и училищното образование*, предоставящ възможност за иновативни педагогически практики в рамките на общообразователната система са част от глобалното им положително влияние и до днес.

Внедряването на *саундпейнтинг* е разглеждано в този дискурс.

1. 2.3. Саундпейнтинг и конструктивисткото разбиране за учене чрез сътрудничество

Понятието за *зоната на близко развитие* при Виготски аргументира бенефициентите на взаимодействието и сътрудничеството в процеса на учене (Astolfi, J-P.1992). Виготски в Русия, Брюнер в САЩ и Анри Валон във Франция доказват, че успешното учене с приемане на помощ лесно може да премине към самостоятелно учене (Copinas, Sylvain. 2009). Теорията на Виготски приема, че ученето предшества развитието. Според него ученето е процес на усвояване на знаци чрез информация и обучение от някой друг, какъвто се явява педагогът. В този дискурс, най-важният принос на Виготски е акцентът върху социокултурната природа на ученето. Именно в аналогичен аспект той утвърждава сътрудничеството както между детето и преподавателя, така и между самите деца като фундаментален аспект на когнитивното развитие (пак там). Груповият процес на учене чрез сътрудничество е приоритен в *саундпейнтинг методиката*, тъй като снижава страха от провал и изключва отхвърлянето на „неуспешния ученик”. Педагогическият подход на *саундпейнтинг* насърчава сътрудничество с „другия”, вместо състезание с „другия”. Системата предполага участниците в групата да не владеят на еднакво ниво използваните знаци,

нито пък всички лица да знаят всички знаци. Във философията на *саундпейнтинг* е креативното трансформиране на препятствието (Meirieu 2004), както и работата в хетерогенна група с различни нива на успеваемост и потенциал. При грешка групата не поправя сгрешилия, освен ако водещият не подаде знак-покана, но всички по свой начин работят с наличната грешка. Затова *саундпейнтинг* създава дружелюбна и активна среда на поливариантно взаимодействие между участниците, което е в стратегията на конструктивизма.

1.2.4. Саундпейнтинг и интеграцията на лица със специални образователни потребности в духа на конструктивизма

Любопитна характеристика на саундпейнтинг методиката е, че принадлежи на *невербалните* езикови системи, а работи и с *вербалното*. Това позволява, от една страна, включване и на лица с говорни, и на лица със зрителни нарушения в една обща групово композиция, в която всеки има свое уникално място. От друга страна, именно невербалният игрови метод със своята своеобразна *индиректност* активира *действие* при детето с умствена изостаналост и паралелно предизвика когнитивни и комуникативни процеси при всяко друго дете от групата. Друга особеност на *саундпейнтинг* и негова прилика с игровите (респ. активните методи) е *незадължителното участие*. Но нов и специфичен компонент е свободата за даване и на верен, и на грешен отговор. При децата, които имат по-изразена съпротива към визуален контакт, към правила, към инструкции, *саундпейнтинг* се оказва добро решение.

1.2.5. Саундпейнтинг – структурализъм в педагогиката

Устойчивата структура на методическата система, независима от конкретните детерминанти на учебната ситуация, позволява обективност в изследването на резултатите (Pos, Hendrik, 2013). При *саундпейнтинг* постоянството се отнася към синтаксиса на системата, разположен в иманентна структура: *кой?*; *какво?*; *как?*; *кога?*; (*защо?*). Но в тази непроменяема структура конфигурацията от знаци е изключително широка и неограничена, тъй като се позовава и на ново съдържание от живота, каквото е креативността на участниците в реалния момент. Налице е поливариативност на използваните знаци и съчетание с тях. Формата и съдържанието са едно и също нещо в процеса на творческо учене със *саундпейнтинг* - така, както и структуралистката теория ги детерминира (Леви-Строс, К.1995).

1.2.6. Саундпейнтинг и игровите методи в парадигмата на конструктивизма

Феноменът на жива импровизация и творчество прави паралел и с конструктивизма, и със структурализма. И в познавателен, и в социален аспект, учещият е активен изследовател. Активността да открива, асимилира и адаптира значенията на предавания културален опит – това предлага *саундпейнтниг методиката*. И още повече – да създава непрекъснато нови съдържания.

Важно послание, което конструктивизмът отправя към педагогиката, и с което *саундпейнтниг методиката* се съобразява е, че детето не е умален възрастен, а следва определен онтогенезис (Виготски, Л.1983). Това безспорно обстоятелство аргументира полезността на *играта* (Караджова, К.2013), вместо на фронталното преподаване (Железова, Д. 2008). *Саундпейнтниг* изключително залага на играта като живо общуване, като *творческо учене чрез общуване* (Pos, Hendrik.2013: 13).

1.3. Методологична база

Според *научоведския си подход* настоящото докторантско изследване има характеристиките на *приложните изследвания* (applied research, recherche applique) тъй като преследва определена практическа цел, която да доразвие технологията на фундаменталните изследвания и предполага възможност за внедряване (Бижков, Г., В.Краевски. 2007:101).

В не по-малка степен е и доближаването му до *изпреварващите изследвания* (пак там), тъй като предвижда изменение в организацията и съдържанието на образованието в масов мащаб; събиране и анализ на изпреварваща информация за ефективността на планирана нова система.

Настоящото изследване съдържа отчасти и компонентите на *прогностично изследване* (пак там), тъй като предвижда внедряване и последващи изменения в учебно-възпитателната практика.

По отношение на *изследователския подход*, *саундпейнтниг обучаващият експеримент* съдържа характеристиките на *педагогическия експеримент* (Бижков, Г., В.Краевски. 2005:340) именно чрез организираното целенасочено въздействие върху определения обект (в случая: ученици от смесени паралелки в общообразователното училище; родители и ученици, учители) по предварително разработена концепция. Акцент в експерименталното изследване е *развиващата страна на саундпейнтниг*, което го доближава до параметрите на обучаващия експеримент на А.Я.Иванова (Иванова, А. 1976), но които параметри *саундпейнтниг обучаващия експеримент (СПОБЕ)* адаптира и развива по специфичен начин за нуждите на дисертацията. Освен това, настоящият експеримент съдържа и характеристиките на *социално-педагогически експеримент*, заради организираното взаимодействие между отделните социални страни и фактори на учебно-възпитателния процес – училище, семейство, общественост (Бижков, Г., В.Краевски. 2007:113).

Саундпейнтинг - обучаващ експеримент притежава характерни специфики, които са част от авторските аспекти на докторантското изследване, а реализацията му е в три различни форми, описани детайлно в *дизайна на експерименталното изследване*.

1.4. Характеристика и специфика на саундпейнтинг като педагогическа стратегия. Аспекти на въздействие

Като вид език, *саундпейнтинг* е динамична знакова система, която изпълнява няколко функции, присъщи на езика въобще: номинативна – да назовава обектите; когнитивна – да съхранява познания за обозначаващите обекти; репрезентативна – да дава информация за обектите; емотивна – да изразява определен вид чувство; апелативна – да оказва въздействие върху адресата. Като вид невербална езикова система, *саундпейнтинг* се позовава на безмълвните знаци – в случая жестове, а не – на говоримата реч. Но има специфичните разлики между него и останалите известни езикови системи – от вербални, до невербални като: жесто-мимични, визуални, картинни, електронни. Това различие произлиза най-вече от специфичната цел на *саундпейнтинг системата*, а именно: творчество в реално време.

Архитектурата на *саундпейнтинг* съдържа два компонента: водещ – и група. Водещият направлява и създава творчески процес в реално време. Прилича на жестикулиращ диригент, но всъщност той е творец, който конструира със спонтанността на участниците (групата) и със собствената си креативност, като подава жестикулативни знаци - ситуации. Има случаи, когато водещият е и участник в групата (което зависи от личния творчески и личностен ресурс на самия водещ).

Работата с *грешката* и с предизвикателството е базисна за *саундпейнтинг*. В известните досега и вербални, и невербални езикови системи, няма подобна концепция за работа с грешката като ресурс за създаване, като провокация за творчество. Именно това превръща *саундпейнтинг* групата много бързо в жива, активна неформална група, където другостта не е нито пречка, която „дърпа назад”, нито конкуренция, която обезсърчава. Другостта и неуспехът „в мен и извън мен” се явяват като част от възможностите за преодоляване и творчество. Показателят за творчество при *саундпейнтинг* е в креативното приложение дори на 10 знака, във взаимодействие с актуалните обстоятелства.

1.4.2. Саундпейнтинг и преодоляване на страха от грешката

При направените, а и - продължаващи наблюдения, страхът „да не се сгреша” се появява като внезапна и остра спирачка за спонтанността на децата, дори при децата

без специални образователни потребности. Този страх е продуциран от няколко причини: дали ще се повтори с аналогична точност онова, което се очаква, т.е, дали ще се оправдаят очакванията на преподавателя по отношение прецизността; второ - дали самият отговор ще е правилен, т.е., условието е правилно разбрано; и не на последно място – дали, ако се даде грешен отговор, детето няма да се почувства глупаво, оскърбено...неуверено в себе си.

Втората причина за актуалността на *страха от грешката* е, че при децата със специални образователни потребности (СОП), *страха от грешката* се оказва катастрофален. И без това колебливите им крачки в „надникване” и приемане на една материя, каквато е учебната материя, неустойчивото съхраняване на информация, респ. и на умения, се срива и превръща в категоричен регрес от страха да не се сгреша.

Уникалното решение, която само *саундпейнтинг* предлага в подобни ситуации, е незадължителността на участието. Самата незадължителност снижава тежестта на преумората и тревогата, независимо от нейния характер. Незадължителността, съчетана с девиза на *саундпейнтинг*: „Греша смело, твори с грешката!”, го превръщат в неподражаем метод за конструктивно отношение към *грешката*.

1. 4. 3. Саундпейнтинг – иновативна стратегия и иновативен метод

От 2017 г. *саундпейнтинг* официално е въведен като иновативен метод, както и като иновативна стратегия на учене и образователна организация в едно от общообразователните училища в България. Един от фокусите на иновативните училища е въздействието върху мотивацията за учене на ученика (Михова, 2015, с.3-4). *Саундпейнтинг* предполага и втори фокус – оптимизиране на *нагласите* към *приобщаващото образование* при всички участници в интегративния процес. *Саундпейнтинг* е методологична система, която и организира последователно или паралелно включване на няколко интерактивни модела/метода. Дори с ограничен брой от базисните знаци: *конфигурация (configuration)*, *памет (memoire)* 1, 2, 3...*палитра (palette)*...е възможно да се интегрират и други интерактивни методи, като: мисловни карти (*mind map*), работа по казус (*case study*), аквариум (*fishbowling*), слот анализ (*swot analysis*), светкавица (*flach*), записване на идеи, мозъчна атака (*brainstorming*), игрови методи (в т.ч. ролевите игри), лапбук (*lapbook*), лавина, арт-методи. Именно тази особеност и динамичност на

саундпейнтинг го превръща по-скоро в обединяваща стратегия, отколкото в единичен интерактивен метод.

1.4.4. Саундпейнтинг и нагласите към иновативните методи и приобщаващото образование

Атитюдите, или *нагласите* са проявление на социалния опит в действията и постъпките на личността. Познати са множество определения за атитюди, като основополагащо е обобщението на Г. Олпорт. Според него атитюдите са определено състояние на съзнанието и нервната система, изразяващо готовност за реакция, организирано въз основа на предшествувания опит, оказващо насочващо и динамично влияние върху поведението (Ванева, 2004, с.42). Поради взаимовръзката си с миналия опит, *нагласите (атитюдите)* се оказват една трудно променяща се структура. В контекста на приобщаващото образование положителните нагласи на всички участници в интегративния процес са от определящо значение.

Проведеното настоящо докторантско изследване за прилагането на *саундпейнтинг* като *иновативен метод* за педагогическа интервенция адресира множество обучителни ателиета по *саундпейнтинг* в периода 2015 г. - 2018 г. към общообразователни учители, ресурсни учители, психолози, логопеди, родители от България и чужбина. Участниците са ситуирани и в равнопоставена, и в игрова ситуация, каквато предполагаше обучението. След обучението, с изследваните лица (ИЛ) бяха проведени анкети, проследяващи *нагласите* им и към алтернативните методи в обучението (респ.помагащите нови стратегии). Резултатите от този – трети по вид *саундпейнтинг обучаващ експеримент*, не са предмет на докторантското проучване.

1.4.5. Саундпейнтинг и игровите методи

Играта се проявява по специфичен начин в парадигмата на *саундпейнтинг* и средата, която този метод създава. Именно невербалният игрови метод, със своята своеобразна *индиректност* би могъл да активира *действие* и при детето с умствена изостаналост, и да предизвика развитието на неговите когнитивни и комуникативни процеси. Но и при всяко друго дете от групата. Нашето научно изследване проследява тази динамика.

1.4.6. Саундпейнтинг учителят – интерактивист (творец)

Иновативните методи - в т.ч. *саундпейнтинг* - предпоставят учителя като съучастник в обща интеракция, където и преподавателят, и ученикът са изследователи и творци. Учителят е водещ, но не и инструктор. Той носи главната отговорност за общ изследователски и творчески групов процес.

1.4.7. Бариири пред саундпейнтинг

При внедряването на която и да е иновация е важно да се отбележи с кое предизвикателство тя не може да се справи, тъй като е несериозно допускането за универсална валидност. Въпреки че *саундпейнтинг* претендира да отговори на много предизвикателства пред съвременното образование, съществуват казуси, с които не може да се справи.

Саундпейнтинг не може да обещае, че ще превърне децата със специални образователни потребности в деца без специални образователни потребности, въпреки че може да направи обучението им ползотворно и приятно, така както и на останалите лица в групата.

Саундпейнтинг позитивира нагласите на обществото, в т.ч. на преподаватели, родители, ученици, общественост – към ценностите на приобщаващото образование, но не може да гарантира, че ако тези ценности не са поддържани постоянно във времето и нямат обществена и личностна опора, то те ще просъществуват в оптималния си вид и няма да регресират.

Саундпейнтинг не може да е успешен метод в среда, която афишира състезателността, сегрегацията и конкуренцията като възпитателен и обучаващ модел, вместо сътрудничеството и толерантността.

Саундпейнтинг не може да превърне преподавателя в учител-интерактивист, ако той не желае и не полага допълнителни усилия, цитирани в предходната глава.

Саундпейнтинг не може да направи участниците без специални образователни потребности в отличници, освен ако те не демонстрират съответните умения по критериите на определените държавни образователни програми и учебни дисциплини.

1.5. Нормативна уредба на образованието в България, в т.ч. на приобщаващото образование и образователните иновации.

Според *Мониторинга на Европейската комисия от 2016 г.* за образованието и обучението в България, българската образователна система се характеризира с ниско качество (цитира се оценката на програмата PISA от 2012 г.), остарели учебни програми и неравенство между учениците в различните видове училища (Мониторинг

на образованието и обучението в България, Европейска комисия, 2016: 8). Докладът уточнява, че образователният проблем не е локален, а засяга цяла Европа, тъй като „Европа има постоянен проблем с образователната бедност, определяна като невъзможност за покриване на минималните стандарти в образованието” (Мониторинг на образованието и обучението в България, Европейска комисия, 2016: 16). За да се отговори на тези предизвикателства, в България стартира важна образователна реформа, каквато е приемането на *Закон за предучилищното и училищното образование*, влязъл в сила през август 2016 г.

Приобщаващото образование е седмият по ред държавен образователен стандарт в системата на предучилищното и училищното образование, регламентиран от *Закона за предучилищното и училищното образование* (ЗПУО, чл.22, ал. 2). *Наредбата за приобщаващото образование* определя държавния образователен стандарт за приобщаващото образование по следния начин: „Приобщаващото образование е процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността. Приобщаващото образование е неизменна част от правото на образование.” (НАРЕДБА за приобщаващото образование, чл. 3).

1. 6.1. Концепции за умствената изостаналост

Концепцията за умствената изостаналост е неразривно свързана с концепцията за аномалното развитие. В превод от гръцки, аномалия означава „неравенство”, „неравност”. На подобна основа се базират статистическите методи, които определят за аномално всичко, което се отклонява от средните стойности на общоприетите норми. По този начин, например се диагностицира умствената изостаналост (Матанова, В. 2003: 13). Дълго време в областта на аномалното развитие, в частност - на умствената изостаналост, се е налагал преди всичко т.нар. медицински модел. Обаче той е най-трудно приложим в детската възраст (Матанова, В. 2003: 11-12).

Разбирането за умствената изостаналост е свързано с “нормализацията”. Както уточнява Вл. Радулов: „Нормализацията не е просто процедура или последната актуална приумица на специалистите, а е свързана с максималните възможности за интеграция - в дома, в училище, в професионална дейност и в социума като цяло. (Радулов, Вл. 1995).

Международната класификация на болестите (МКБ 10) предлага следното определение: “Умствената изостаналост е състояние на задържано или непълно развитие на интелекта, характеризиращо се с нарушение на уменията, които възникват в процеса на развитие и дават своя дял във формирането на общото ниво на интелигентност, т.е. когнитивните, речевите, двигателните и социалните умения”.

Според Зл. Добрев (Добрев, Зл. 2008) и Вл. Радулов (Радулов, Вл. 1995) и отношението към децата с умствена изостаналост преживява развитие и преминава през няколко основни етапа:

- Първи етап: От пълно отрицание към физическо унищожение на тези деца;
- Втори етап: От отрицание към признание;
- Трети етап: От признание към състрадание и изучаване потребностите на тези деца.

В последния етап на тази еволюция са опорите на приобщаващото образование, където интегрирането на децата със специални образователни потребности е равнопоставено с грижата за всяко дете съобразно индивидуалните му специфики и потребности.

1. 6.2. Специфика на психичните процеси при децата с умствена изостаналост и теоретични възможности за обучението им в интегрираните паралелки на общообразователното училище чрез иновативния метод саундпейнтинг.

Саундпейнтинг е полезна методика за обучение на деца с лека степен на умствена изостаналост в смесена група (наречена *интегрирана паралелка* в настоящото докторантско изследване; вж. глава *основни понятия*) в няколко аспекта.

На първо място, успокоява може би „най-болния” проблем на преподавателите, а именно – *учебната дисциплина*.

На второ място, *саундпейнтинг* въздейства положително на *сътрудничеството* в групата и адекватното приемане и на детето със специални образователни потребности, в т.ч – на детето с умствена изостаналост.

По отношение на *вниманието*, опитът сочи, че учениците от начален етап с лека степен на умствена изостаналост, както и други деца с констатирани нарушения в ученето, са по-склонни да приемат и усвояват информация не чрез директен очен контакт, а като че ли гледайки настрана (Vidal, O. 2016). *Саундпейнтинг* дава възможност за такъв тип индиректно възприемане на информация.

Способността за по-продължително съсредоточаване на вниманието се активира поради феномена на «изненадата», която саундпейнтинг съдържа.

Освен това, саундпейнтинг оказва организиращо въздействие за непоследователността на мисленето, характерна за децата с умствена изостаналост. Параметрите на мисленето се повлияват положително от *саундпейнтинг* интеракциите и поради взаимовръзката с повишената мотивация за участие, която *саундпейнтинг* насърчава. Некритичността на мисленето при детето с умствена изостаналост е друга характеристика, която търпи положителни промени чрез *саундпейнтинг* стратегията благодарение на динамичната структура на методиката, която активира и вниманието, и възприятията, и способността за преценка.

1. 7. Акценти и приоритети на образованието в България

Ролята на училищното образование е прецизно детерминирана от Съвет за образование и наука „България 2020 г.“. Още в самото начало на документа е упоменато, че „ в индивидуален план ролята на училищното образование е да осигури придобиването на знания, умения и компетентности, които ще дадат възможност на младите хора: да продължат своето образование през целия живот; да бъдат конкурентоспособни спрямо своите връстници от други страни; да се реализират успешно на пазара на труда да бъдат активни граждани в глобалния свят” (Съвет за образование и наука „България 2020 г.“.

1. 8. Анализ на изследвания от Център за приобщаващо образование

През декември 2014 г. в България се провежда международна конференция „Приобщаващо образование - образованието на XXI век”. Екипът на Център за Приобщаващо образование прави допитване до участниците в конференцията за идентифициране на нагласите към приобщаващото образование, както и за дефиниране на основните фактори, които обуславят приобщаващото образование в българската среда (Център за Приобщаващо Образование, 2014).

Въпреки вариативността на отговорите, необходимостта от обучения за преподавателите и осигуряването на достъп до ресурси е с висок относителен дял сред всички групи като условие приобщаващото образование да се случва. Но най-важното, определящото за устойчивостта на приобщаващото образование са ценностите, вградени в образователната концепция. Именно те са критериите за успех (Стъбс, Сю.

2002: 37). Тези ценности изграждат рамка, която се развива успоредно с практиките „и не е необходимо да бъде “усъвършенствана” предварително.

I. САУНДПЕЙНТИНГ ОБУЧАВАЩ ЕКСПЕРИМЕНТ

2.1. Дизайн на експерименталното изследване

2.1.1. Цел, обект, предмет и задачи на изследването

Цел на настоящото докторантско изследване е да се изследва полезността от внедряването на *саундпейнтинг* като иновативен метод за обучение и възпитание в интегрираните паралелки на общообразователното училище, за повишаване качеството на обучението - като процес на взаимна и полезна среща на различието.

Обект на проучването са изследвани лица (ИЛ), отразяващи различните страни на приобщаващото образование, а именно: избрани групи от ученици в начална училищна възраст, между 7 и 9 години, обучаващи се в смесена паралелка на общообразователното училище, от които: деца със специални образователни потребности (СОП) и деца без СОП;

Предмет на изследването са учебните дейности по български език и литература и математика, където методът *саундпейнтинг* е прилаган при ИЛ от интегрираните паралелки . Предмет на изследване са и нагласите на учители, родители, ресурсни учители, психолози, преподаватели по *саундпейнтинг*, към интерактивните методи и *саундпейнтинг*.

Поставените **научно-изследователските задачи** са:

- Да се изследват параметрите на *паметта* при децата със СОП и децата без СОП, при съвместни учебни дейности чрез *саундпейнтинг*;
- Да се диагностицира качеството на *вниманието* при децата със СОП и децата без СОП, при съвместни учебни дейности чрез *саундпейнтинг*;
- Да се проследи *мисленето* при децата със СОП и децата без СОП, при съвместни учебни дейности чрез *саундпейнтинг*;
- Да се изследва *въображението* при децата със СОП и децата без СОП, при съвместни учебни дейности чрез *саундпейнтинг*;

- Да се поучи въздействието на *саундпейнтинг* към учебната дисциплина, съвместни учебни дейности;
- Да се проследят процесите на *сътрудничество* в смесена група на деца със СОП и деца без СОП, при съвместни учебни дейности чрез *саундпейнтинг*;
- Да се изследва отношението към *грешката и преодоляването на страха от нея*, което е в тясна кореспонденция с *асертивните качества* на личността при съвместни учебни дейности чрез *саундпейнтинг*;
- Да се установи влиянието на новия метод върху *мотивацията за учене*.

2.1.2. Хипотези на изследването

Хипотезите в настоящото докторантско изследване се основават на: задълбочен теоретичната анализ на научна литература в аспектите на специалната педагогика, общата педагогика и *саундпейнтинг*; на международния ми опит като *саундпейнтинг* преподавател и водещ; на задълбочения ми професионален опит като преподавател в интегрирани паралелки на българското общообразователното училище.

Основна хипотеза 1: Докато учат чрез *саундпейнтинг*, ИЛ (от смесената група - със СОП и без СОП) ще се подобрят параметрите на познавателната дейност: ще се увеличи обема на възприятията, качеството на вниманието; ще се подобри паметта и активизира аналитико-синтетичната дейност; ще се обогати въображението, активният речник; ще се оптимизират уменията им за сътрудничество; детето ще стане по-асертивно (ще развие умения за гъвкаво и конструктивно справяне с дадено предизвикателство); ще демонстрира желание за себеизява; ще се снижи нивото на тревожност в групата; ще се поддържат социално-приемливи детерминанти на поведението, изразени в положителна дисциплина в групата; ще се развие конструктивно отношение към грешката и неуспеха;

Основна хипотеза 2: Докато учат чрез *саундпейнтинг*, ИЛ със и без СОП ще имат по-изразено желание за учене (мотивацията);

Основна хипотеза 3: Ако допуснем, че в една и съща група и по един и същи учебен предмет прилагането на метода алтерира с неговото изключване, то в периодите на изключването му резултатите на ИЛ ще бъдат снижени по всички критерии, кореспондиращи на задачите на изследването;

Основна хипотеза 4: Прилагането на експерименталния метод *саундпейнтинг* ще понижи личното ниво на агресия при ИЛ, както и нивото на агресия в групата;

Основна хипотеза 5: Методът *саундпейнтинг* е ефикасен само за ИЛ без СОП.

Всички хипотези, съдържащи противоположни на основните хипотези твърдения, са означени като *Нулеви хипотези*, тъй като те съдържат нулева стойност спрямо тази на *Основната хипотеза*. Под нулева хипотеза се разбира хипотеза, алтернативна на основната. Нулевите хипотези, които проверяваме в настоящото научно проучване, са следните:

Нулева хипотеза 1: Докато учат чрез *саундпейнтинг*, ИЛ (от смесената група-със и без СОП) няма да развият: параметрите на вниманието си, паметта си, въображението си; уменията за сътрудничество няма да се оптимизират; ИЛ няма да станат по-асертивни (с умения за гъвкаво конструктивно справяне с дадено предизвикателство); няма да демонстрират желание за себеизява; няма да се снижи нивото на тревожност в отделното дете и в групата; ще се засилят и/или поддържат социално-неприемливи детерминанти на поведението, изразени в отрицателна дисциплина в групата; ще се установи страх и неприемане на грешката и неуспеха;

Нулева хипотеза 2.: Докато учат чрез *саундпейнтинг*, ИЛ няма да развият по-изразено желание за учене;

Нулева хипотеза 3: Ако допуснем, че в една и съща група и по един и същи учебен предмет прилагането на метода алтерира с неговото изключване, то в периодите на изключването му резултатите на ИЛ няма да бъдат снижени съобразно критериите, заложи в задачите на изследването;

Нулева хипотеза 4: Прилагането на експерименталния метод *саундпейнтинг* не оказва влияние върху понижаването на личното ниво на агресия при ИЛ, както и нивото на агресия в групата;

Нулева хипотеза 5: Методът *саундпейнтинг* не е ефикасен само за ИЛ без СОП, а е ефикасен за всички ИЛ.

2.2. Специфика на обучаващия експеримент

2.2.1. Принципи на обучаващ експеримент

В изследването са съобразени следните принципи, залегнали в *обучаващия експеримент*:

- *целенасочено въздействие върху обектите на изследване* (Бижков, Г., В.Краевски. 2007:105)

- *диагностициране обучаемостта на детето, съобразено с концепцията на Виготски за „зоната на близкото развитие”, където съществен критерий се явява диапазонът на потенциалните възможности на детето за овладяване на нови знания със сътрудничеството на преподавателя (Иванова, А.1976:4).*

- *разбиране, че децата с увреждания могат успешно да се развиват под влияние на целенасочено, диференцирано педагогическо въздействие (Иванова, А. 1976:3);*

- *убеждение, че детето учи, докато взаимодейства с външната среда (Piaget, J.1970:85)*

- *ориентиране на експеримента към съдържателен качествен анализ, без да се игнорира количественият анализ, като например статистическият анализ на параметри на вниманието, продуктивността на паметта и т.н.(Иванова, А.1976:4).*

В саундпейнтинг обучаващия експеримент се застъпва разбирането, че количественият анализ може да бъде продуктивен единствено след провеждане на съдържателен качествен анализ на изучаваното явление, след ясно означаване на параметрите, които подлежат на измерване (Иванова, 1976:4).

В диагностицирането съществена роля се отделя и на възприемчивостта на детето към оказваната помощ, както и оказването на помощ. Подобна възприемчивост корелира с индекса на сътрудничество, както и с параметрите на коефициента обучаемост. По този начин измерването позволява - от една страна - числени показатели, а от друга - диференциране степента на обучаемост (Иванова, А.1976:4-5).

2.2.2. Специфика на Саундпейнтинг обучаващ експеримент (СПОБЕ)

Първостепенна особеност на саундпейнтинг обучаващия експеримент е провеждането му в група. В тази група, по подразбиране участниците владеят на различно ниво използваните знаци, или пък не знаят всички знаци. Към две изследвани лица (ИЛ) могат да бъдат поставяни различни задачи, както и различните ИЛ могат да бъдат едновременно в различен „урок”, или етап на експеримента, без това да ощетява нито едната, нито другата страна;

Саундпейнтинг групата по подразбиране е разнородна (като познавателни умения, като социален статут и т.н.);

Във философията на саундпейнтинг е творчеството с грешката, креативното трансформиране на препятствието (Philippe Meirieu, 2004), както и работата в хетерогенна група, с различни нива на успеваемост и потенциал. При грешка, групата

не поправя сгрешилия, освен ако водещият не го подаде като *знак- покана*. Но всички по свой начин работят с наличната *грешка*. Именно затова системата се оказва ефикасна при интегрираните паралелки, които по презумпция включват разнородни нива, потребности и очаквания.

Друга особеност на *саундпейнтинг* методиката е *незадължителното участие*. Тази особеност дава свобода за участие и неучастие, както и за даване на верен-грешен отговор. При децата, които имат по-изразена съпротива към визуален контакт, *саундпейнтинг* се оказва добро решение. *Въпреки че саундпейнтинг* работи с визуалния контакт, на практика дори гледането настрани може да е успешно (в някои случаи и по-успешно (Банова, В.2016).

Протоколите на *саундпейнтинг експеримента* са два вида: индивидуален и групов. В груповия протокол се отчита динамиката на групата по въведени критерии. Един от критериите е и *сътрудничество във взаимоотношенията*. Този критерий се измерва с количеството и вида *и на оказвана, и на приеманата помощ*.

Освен това се измерват *паметта, вниманието, мисленето, въображението, дисциплина, дисциплината, асертивността (или отношението към грешката/преодоляване на страха от грешката)*.

При измерването не се сумират брой точки, както в обучаващия експеримент на Иванова, а се отчитат показания по зададена скала, като впоследствие се прави сравнителен анализ на стойностите от три (или два) измервани периода.

2.2.3. Специфики и разновидности на СПОБЕ

СПОБЕ (Саундпейнтинг обучаващ експеримент) е провеждан в три различни формата, означени за целите на изследването като *СПОБЕ 1, СПОБЕ 2 и СПОБЕ 3*. В настоящото докторантско изследване се предлага описание на провеждането на *СПОБЕ 1* (първи вид *Саундпейнтинг обучаващ експеримент*) и анализ на резултатите от *СПОБЕ 1*.

Диференциацията между трите вида СПОБЕ се базира на:

- възрастова разлика;
- използван работен материал;
- изследвани показатели;
- среда, в която се прилага изследването;
- честота и време на провеждане.

СПОБЕ 1 е провеждан в учебно време, в две групи, начален етап на образование. Саундпейнтинг знаците са изучавани паралелно с нова и/ или изучена вече учебна материя, която кореспондира на учебното съдържание, без да го дублира, или измества. Всяка от двете групи е постоянна, смесена (ИЛ със СОП и ИЛ без СОП) и затворена през целия период на изследването. Групите са означени като *Група 1* и *Група 2*. Времето за провеждане на експеримента е от 4 до 10 мин. В този формат на *СПОБЕ* е проследявано как новият метод влияе на психичните и познавателни процеси в *интегрирана паралелка* само в учебно време; как влияе специфично на децата със СОП и тези без СОП, както и на съвместното им обучение в смесена група; как влияе на груповата динамика.

СПОБЕ 2 е провеждан само в извънучебно време, в две групи, начален етап на образование. Всяка от двете групи е постоянна през целия период на изследването, но не е затворена и смесена постоянно.

СПОБЕ 3 е провеждан само в извънучебно време. Включва смесена група от преподаватели, ресурсни учители и психолози в България и в чужбина, както и родители и деца от България и чужбина. Изследвани са нагласите и впечатленията (на възрастните участници) от иновативния метод *саундпейнтинг* и полезността от прилагането му в обучението съобразно поставените изследователски задачи. В *СПОБЕ 3* е проследявано влиянието на метода върху *нагласите* към иновативните методи и приобщаващото образование.

Всеки от *СПОБЕ* включва в динамична корелация вербални и невербални инструкции, тъй като такава е общата характеристика на *саундпейнтинг системата*.

2.3. Работен материал на СПОБЕ 1 е табличното умножение и деление по *математика*, както и текст (двуредни стихчета), който се учи наизуст по *български език и литература* - и смисловата му интерпретация.

За целите на експеримента събираните по предварително определени критерии данни са нанасяни в индивидуални и групови протоколи, обработени статистически впоследствие.

2.3.1. Подбор на учебната материя

В качеството ми на практикуващ начален учител, си зададох въпроса как не само да организирам, но и да направя и интересен, и ефективен учебния час по математика в една силно разнородна група, какъвто е класът в *интегрираната паралелка*, която

включва деца без СОП, и/или други затруднения и специфики, и деца със СОП, и/или други затруднения и специфики. Освен това си задавах въпроса как да постигна и учебен резултат, респ. децата да разберат и научат табличното умножение и деление само с моето съдействие, и с ограниченото ми време с тях, заложено в учебните програми и в училищния план. Тъй като експерименталните две групи са на целодневно обучение, вероятността дори добронамерени родители да помагат на децата си за упражняването на материала, стана почти невъзможна. Координирането на различни очаквания на родителите, различни потребности от страна на децата, разнородната среда, ме изправи пред въпроса как срещата на различията да стане естествена, ефективна и интересна за всеки от участниците. Така се появи решението ми да изследвам и приложа опита си на *саундпейнтинг водещ*, в условията на приобщаващото образование, за изучаване на табличното умножение и деление.

Подобни бяха и провокациите по български език и литература, тъй като едно от големите предизвикателства пред началния учител е как да помогне на детето да научи наизуст някакво стихче, без да разчита на помощ от родителите. Това предизвикателство е категорично актуално, и все повече - в условията на целодневното обучение.

2.4. Контингент на изследването и характеристика на изследваните лица

2.4.1. Контингент на изследването:

В експерименталното изследване (*СПОБЕ 1*) се включиха ученици от начален етап на обучение в общообразователното училище, разпределени в две групи със съответни в тях *подгрупи* според специфични характеристики, изброени по-долу. Общият брой ИЛ е 54, от които *Група 1* включва 9 % ИЛ с леки обучителни и поведенчески затруднения, а *Група 2* – 35 % ИЛ с изразени поведенчески и обучителни затруднения. Всички ИЛ се обучават в общообразователно училище, в обикновена общообразователна паралелка, в учебно време, целодневна форма на обучение. Изследването на *саундпейнтинг* като иновативна методика за учене на текст бе проведено когато изследваните лица са в първи клас, а при табличното умножение и деление – във втори клас.

Описание и специфика на групите ИЛ от СПОБЕ1:

Група 1: Групата е от 34 ИЛ, на възраст 7 г. и 8 г. в началото на експерименталната работа. Тази група не съдържа *подгрупа 1*, която кореспондира на диагностицирани ИЛ със СОП.

Група 2: Групата е от 20 ИЛ, на възраст 7 г. в началото на експерименталната работа. В групата присъстват общо 7 ИЛ със специални образователни потребности (35 % от общия състав на групата). От тях: 2 са диагностицирани с лека степен на умствена изостаналост, 5 - с констатирани нарушения в уменията за учене и поведенчески проблеми (едно от тях – и с епилепсия). Едно от децата е и дете в риск.

2.3.2. Характеристика на подгрупите от Група 1 и Група 2:

Първа подгрупа: деца с диагностицирани специални образователни потребности и голяма амплитуда на разминаване в обучителни и социални умения между тях и останалите подгрупи. Диагностицирана *лека степен на умствена изостаналост*.

Първа експериментална група (Група 1) няма такава подгрупа

Втора експериментална група (Група 2) има две ИЛ (*ИЛ 1 и ИЛ 2*).

Втора подгрупа: деца, с идентифицирани специални образователни потребности, но без направена процедура по официален статут за включване в ресурсна група. Общата им характеристика беше неустойчивост в поведението, склонност към самоизолация, трудно общуване и забравяне на понятия.

Съответно към Група 1 и Група 2:

ИЛ 1, 2, 3 (Група 1)

ИЛ 3, 4, 5, 6, 7 (Група 2).

Трета подгрупа: ИЛ бяха с изявен талант и амбиции по математика; с много добро, до отлично справяне по български език и литература; относително по-самостоятелни от връстниците си. Съответно към групите:

ИЛ 4 (Група 1)

ИЛ 8, 9, 10, 11 (Група 2):

Специфика: научаваха учебния материал предимно по време на учебните часове, но работеха и самостоятелно вкъщи. Ролята на родителя беше само насърчаваща.

Децата с изявен талант по математика, означени като ИЛ 8, ИЛ 9 и ИЛ 10, ИЛ 11, освен че се явяваха на организирани от *Сдружение Начално образование*

олимпиади, се готвеха и явяваха на престижната математическа олимпиада „Математическо кенгуру”. Техните родители бяха с претенции за талант и успешност в областта на математиката и децата го демонстрираха. Имаха добро темпо и резултати в работата по български език и литература.

Четвърта подгрупа: деца с потенциални и частично изявени умения по математика, но неуверени в себе си. От добро – до много добро, понякога отлично темпо и резултати в работата по български език и литература. Добре развито чувство за отговорност. Внимателни и отзивчиви към останалите. Успешността им зависи от това, дали „приемат” преподавателя. Съответно към групите:

ИЛ 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11....32(Група 1);

ИЛ 12, 13, 14, 15, 16, 17(Група 2).

Специфика: В тази група ИЛ бяха с потенциално много добри, до отлични възможности по математика и по български език и литература, но с липса на увереност. При самостоятелни задачи показваха неустойчиви резултати, кореспондираха им занижени претенции и по математика, и по български език и литература - на тях самите, както и на родителите им. Моментното им настроение оказваше голямо влияние на учебната работа. Положителното им отношение към преподавателя беше водещо за готовността им да упражнят воля за постигане на даден резултат, включително и при самостоятелна работа вкъщи.

Пета подгрупа: ИЛ проявяваха много добри умения и по български език и литература, и по математика, но без демонстриран математически талант. Имаха устойчива подкрепа и амбиция от родителите. Проявяваха сравнително добро темпо и резултати в работата по български език и литература. Нямаха ясно изградени и стабилни от семейната среда умения за сътрудничество, но бяха склонни към такова при подкрепа от учителя, като го задържаха с известни колебания.

Съответно към групите:

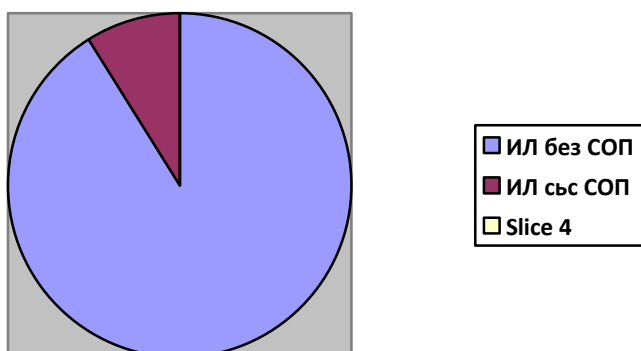
ИЛ 33, 34 (Група 1);

ИЛ 18, 19, 20 (Група 2).

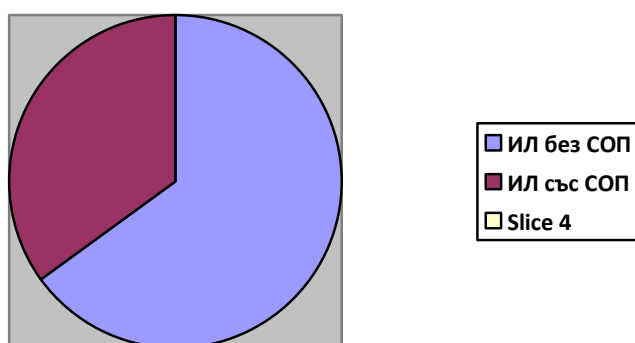
**Разпределение на групите и подгрупите според
характеристиката на изследваните лица**

	Първа подгр.	Втора подгр.	Трета подгр.	Четвърта подгр.	Пета подгр.
Група 1 (34 ИЛ)	-	3	1	28	2
Група 2 (20 ИЛ)	2	5	4	6	3

Фиг.1. Група 1. Съотношение между *подгрупите* в *Група 1* спрямо критерия *СОП*.

Фиг.2. Група 2. Съотношение между *подгрупите* в *Група 2* спрямо критерия *СОП*.

2.5. План на емпиричното изследване

Саундпейнтинг е прилаган като жестов език за творческо учене за постигане на педагогически цели в начален етап на образование. По време на експерименталното изследване водещ саундпейнтър е преподавателят, който организира груповия процес.

Когато методът е прилаган при усвояване на нова учебна материя, експерименталните етапи са три. При прилагане с цел контролно изследване валидността на заложените зависими променливи, етапите са два – само втори и трети, освен ако групата не демонстрира нужда за повторение от начален, първи етап.

Общото времетраене на саундпейнтинг методиката е от 4 до 10 мин, в рамките на един учебен час (за учене на нова материя).

С групите са проведени общо 40 занятия с характер на *обучаващ саундпейнтинг експеримент* в учебните часове по математика и български език и литература. От общия брой, 10 обучаващи занятия са по математика с характера на обучаващ експеримент при учене на нова материя, за периода от месеците февруари-май в календара на учебната година, следвайки хронологията на учебния материал и учебните програми във втори клас. По български език и литература са проведени 30 обучаващи занятия в рамките на три месеца, следвайки учебните програми на първи клас.

Някои от зависимите променливи са изследвани и при двата вида учебна материя, а други (като ВНИМАНИЕ, ДИСЦИПЛИНА, СЪТРУДНИЧЕСТВО, ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СТРАХА ОТ ГРЕШКАТА) само в една учебна материя – математика. Приоритетният избор на учебна материя не е от съществено значение за целите на експерименталното проучване, но кореспондира на идеята за избор на такава, в която знанията имат своеобразно конкретно надграждане, така както в табличното умножение и деление всеки предишен дял съдържа улеснение за следващия в конкретен цифров аспект. По този начин са елиминирани по-големия брой неизвестни, които съдържа езиковото обучение в дадения контекст.

Измерването на резултатите за ПАМЕТ е провеждано два пъти, в разстояние от около 5 месеца (първият измерван етап е *експерименталният*, а вторият е *контролният*). За останалите зависими променливи измерването е провеждано в три периода:

- в учебен час - по време на провеждането на *саундпейнтинг методиката*;

- в същия учебен час, без включване на *саундпейнтинг*;
- в същия ден (следобяд), или на другия ден, без никакво прилагане на *саундпейнтинг*.

Началото на *саундпейнтинг* в дисциплина *математика* започна с първите часове по учене на табличното умножение и деление, следвайки учебната програма. Същата хронология следваше *саундпейнтинг* в дисциплина *български език и литература*, където се отнася до изучаване на стихчетата за всяка буква от азбуката.

2.5.1. Описание на етапите в Саундпейнтинг обучаващия експеримент

Всяка тематична част от експерименталната работа преминаваше през няколко етапа.

Първият етап е *демонстрацията* (ориентировъчна дейност). Тя преминава обикновено в два под-етапа. Начален *етап А* – първична демонстрация от мен самата към децата. Начален *етап Б* – последваща демонстрация от мен, с асистирание на едно, или две деца, по тяхно желание. Общо времетраене: 2-3 мин.

Преди началото на демонстрацията беше давана невербална, жестова *саундпейнтинг инструкция*, че предстои изготвянето на *палитра 1, 2, или 3.../ palette 1,2,3....* Още на този етап се включва *саундпейнтинг конфигурацията 1. всички/whole group; 2. пригответи/prepare; 3. да запазиш като памет/ to memorize; 4. джоб/ pockets*.

Първият учебен час по всеки раздел започваше с *етап А*, свързан с аудио-визуална, драматизирана демонстрация на *табличното умножение и деление* за часовете по математика. По литература *етап А* включваше синтаксиса: *всички-синхрон-със-мен-последователно*. Децата повтаряха в нарастваща верига заучавания текст, в последователност на задаваната от мен фраза. Като аудиоматериал по математика, във всяко от занятията са използвани специално композираните от мен песни за *табличното умножение и деление*, всяка от които с времетраене от 1 мин - до 1: 30 мин. По литература не е използван аудиоматериал. При първото ни занятие по математика - с Т 1 (табличното умножението и деление с 1), по време на песента, моята роля беше да демонстрирам/онаглеждавам концепцията на табличното умножение и деление с 1. В много от епизодите (уроците) си служех с обикновени, лесно достъпни материали, като например пластмасови сламки, или капачки, или гумички, моливи и т.н.- предмети, които които разпределям на 1, 2, 3, 4 и т.н. места/ зони, според *етажа* в

Таблицата. В първия урок, докато трае песента, онагледявам *умножението и делението* на една маса, или стол, където подреждам сламките.

По литература не се извършва онагледяване, но ученето е съпроводено с движенческа активност (етюд), който кореспондира с посланията на текста.

Веднага след края на *етап А* някой по желание е поканен да асистира на преподавателя-водител. Това е еквивалента на *етап Б*. Поканата също е невербална, в *саундпейнтинг конфигурация*: Важно е използването на знака „Кой иска?”. При невербално задаване на тази покана, което в случая предлага *саундпейнтинг*, се наблюдава засилена спонтанност на децата от всички „групи” на ИЛ в експеримента.

Песента и съпътстващата я демонстрация (както и движенческия етюд по литература) се повтарят още веднъж, но с партнирането на едно, или две деца.

Веднага след това музиката се спира и се преминава към *Втори етап*, който е изцяло организиран в *саундпейнтинг комуникация*.

Вторият етап е проверката (основната задача), с *общо времетраене от 3 до 5 мин.* В този етап с насочени движения *точка-точка /point to point* и *сканиране/ scani* последователно, или едновременно, са избирани отделни деца, или групи от тях, като им се задава въпрос от демонстрирания материал. В тази *инструкция* те имат възможност да отговорят *вярно, или грешно*, за 2-6 сек. време за индивидуален отговор (време, което аз като водещ субективно давам според темпото на съответното дете). Важно е се отбележи, че изпитваните деца могат да дават и грешни отговори. При грешен отговор, ако друго дете иска да се намеси, то е *поканено* със знака „*помощ от приятел*” да коригира грешката, като я обясни със свои думи, но адресирани към конкретния човек в нужда от помощ. Децата, които искат да помогнат изразяват знака „*искам да помогна*”, като израз на желанието си да коригират и помогнат. *Именно тук се проява творческата работа с грешката.* Тези два знака имат и две важни разновидности, наречени „*помощ от приятел с подходящо обяснение*” .

Творчеството с грешката се отнася към всеки от участниците в процеса- към детето, което респ. е дало грешен отговор; към съученикът му, който иска да го коригира; към съученикът му, който не е разбрал, че отговорът е грешен; към преподавателя, който трябва да отреагира на резултата. Провокацията за творчество с *грешката* към детето, което иска да поправи грешния отговор, е да обясни с убедителен пример отговора си. Може и да го онагледя. *Творчеството с грешката* при детето, което е дало грешен отговор, се изразява в поканата: да повтори *вярното обяснение*, като го изпее с мелодията от песента, или/ и – като добави и свое движение

(танц) на мястото на *грешката*. Учителят също твори с грешката на децата, защото не ги спира, а организира единен групов творчески процес, в който грешката се коригира. Този етап е всъщност времева среща на няколко *лични етапа* едновременно в разнородната група и е най- уникалната находка в *саундпейнтинг иновативното обучение*. На този етап някои от отговорите могат да се повторят неколккратно, могат да се добавят допълнителни въпроси за стабилизиране на логическия пренос. За някои ИЛ в групата той е повторение на демонстрацията от *етап 1*, за други – етап на упражняване в различен контекст, за затвърждаване на новите понятия, за проверка на възможни грешки. За други ИЛ от групата още на този етап може да се премине към творческа задача, респ текстова, или друга, която да включи елементите на новото знание. Също така е възможна такава групова динамика, че повечето деца едно след друго да преминат към *третия етап*, етапа на творческата задача. Важно е да се отбележи, че участието на този етап, както и по правило - в *саундпейнтинг* активностите, *не е задължително*. Тази незадължителност освобождава децата от тревогата дали ще се справят и всъщност ускоряваше успешното им справяне. Забелязваше се снижаване на хиперактивността при ИЛ с хиперактивно поведение..

Третият етап е творчески етап (аналогична задача +).

Този етап е творчески и изследва уменията за пренос на усвоените умения и за самостоятелност, но също и за *креативност* с усвоеното знание и умение. В този дискурс, *третият етап* е повече от еквивалент на аналогичната задача по обучаващия експеримент на А. Иванова и често има изпреварваща роля, като докосва и бъдещо, още преподавано знание. На този етап се демонстрират най-вече изследователските характеристики на ученето в контекста на конструктивизма. ИЛ са приканени да си *измислят свои задачи*, в които да включват новия материал. Това могат да са текстови задачи, както и сложни задачи, които включват различни аритметични действия. При изучаването на буквите, ИЛ продуцират съответно нови думи, както и употребата им в нов контекст, като например – в структурата на изречение или текст, и съответното им позициониране в синтактичната структура. В повечето случаи *етап 3* се реализира устно, често паралелно с *етап 2*, но е възможно да бъде и писмен. Тъй като проверката на по-сложните задачи изисква повече време, писмените записи се проверяват отделно, след края на общия учебен час.

В логиката на *СПОБЕ 1* втори и трети етап могат да се провеждат паралелно, но с диференциран подход в групата. Този феномен прави още по-ценна *саундпейнтинг методиката*.

2.5.2. Обработка на резултатите в количествен аспект

В настоящия обучаващ експеримент не се позоваваме на системата за количествена обработка на данните от обучаващия експеримент на А. Иванова, а предлагаме специфична система за събиране на първичните данни, която има своите основания в структурата на провеждане и в целите на *саундпейнтинг обучаващия експеримент*. Първичните данни за всички ИЛ са представени в отделни таблици, съответни на изследваните зависими променливи *памет, внимание, мислене, въображение, дисциплина, асертивност и преодоляване на страха от грешката, сътрудничество, въображение*. Провеждането на СПОБЕ 1 е ситуирано в три отделни периода, които изследват всяка от зависимите променливи.

За целите на докторантското проучване няма контролна група, а контролни *периоди на измерване в самата изследвана група* (два, или три – според вида на изследваните зависими променливи, означени прецизно в ГЛАВА III на дисертационния труд), тъй като проучва вътрешната динамика при разнородни изходни съотношения и характеристики на ИЛ.

Критериите за всяка от зависимите променливи са подробно изложени при анализа на количествените данни (вж. ГЛАВА III), както и скалата на измерване.

Изходните резултати от проведеното научно психолого-педагогическо изследване са обобщени в цифров вид и подложени на статистическа обработка.

Резултатите от статистическата обработка са представени в следната последователност:

1. Брой на изследваните лица, средни стойности, стандартно отклонение (описателни числови характеристики);
2. Статистически тестове (критерии) и съответните към тях резултати;
3. Резултати, представени в текст, таблици и графики.

За нуждите на анализа, при сравняване показателите на двете основни групи от *обучаващия експеримент* е използван статистическият метод *T-тест (критерий)* за *независими извадки*. Проследени са средните стойности на всяка от групите за трите изследвани периода. Изключение прави изследването на *паметта*, където СПОБЕ 1 се провежда в два периода, като втория път е само с два етапа, а не три. Между наличните стойности е направено сравнение между двете групи. Ако равнището на значимост на сравняваните стойности е под 0,05, то различието е значимо.

За сравняване резултатите между подгрупите в *саундпейнтинг обучаващия експеримент* позоваването е на статистическия метод *дисперсионен анализ*, означаван с абревиатура *ANOVA (Analysis of Variance)*:

$F=xxx$; p (SIG) =xxx. Съответно скалата за значима/незначима разлика е:

$P < 0,05$ – разликата е значима;

$P < 0,01$ – разликата е значима при по-малък риск за грешка;

$P < 0,001$ – разликата е значима при най-малък риск за грешка.

Общият показател за успешността от потенциалното внедряване на експерименталния метод като обучаваща методика се позовава на последователното анализиране на количествените и качествени показатели на всяка изследвана зависима променлива.

Глава III. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

3.1. Анализ на първичните данни от СПОБЕ 1 (първи вид Саундпейнтинг обучаващ експеримент)

Структурата на провеждане на СПОБЕ 1 има следния вид, който отразява *етапите на измерване* (наричани също *периоди на измерване*) и вътрешните *етапи на провеждане* на обучаващия експеримент:

Измервани зависими променливи	Етапи на измерване (<i>периоди на измерване</i>)	Вътрешни етапи (<i>етапи на провеждане на СПОБЕ 1</i>)	Забележки
Памет	2	3 – в първи период на измерване; 2 – във втори период на измерване.	БЕЛ – 30 сесии в първи измерван период + 10 контролни сесии за втори измерван период, пет месеца по-късно, с характер на обобщаващи уроци (в час по БЕЛ, в следобедните занимания); Математика: 10 сесии за първи измерван период (Таблично умножение и деление) + 5 сесии пет месеца по-

			късно, с характер на обобщаващи уроци.
Внимание	3	3 – само в първи период на измерване; 2 – във втори период на измерване; 2 – в трети период на измерване.	По 10 сесии за всеки измерван период, кореспондиращ само на учебните часове по математика, за всеки дял от Табличното умножение и деление.
Мислене	3	3 – само в първи период на измерване; 2 – във втори период на измерване; 2 – в трети период на измерване.	По БЕЛ измерването е направено в началото на втория учебен срок в първи клас, а по математика – в средата на втория учебен срок на втори клас. Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.
Въображение	3	3 – само в първи период на измерване; 2 – във втори период на измерване;	По БЕЛ измерването е направено в началото на втория учебен срок в първи клас, а по

		2 – в трети период на измерване.	математика – в средата на втория учебен срок на втори клас. Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.
Дисциплина	3	3 – само в първи период на измерване; 2 – във втори период на измерване; 2 – в трети период на измерване.	Кореспондира само на учебните часове по математика във втори клас, свързан с Табличното умножение и деление. Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.
Сътрудничество	3	3 – само в първи период на измерване; 2 – във втори период на измерване; 2 – в трети период на измерване.	Кореспондира само на учебните часове по математика във втори клас, свързан с Табличното умножение и деление. Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.
преодоляване на страха от грешката	3	3 – само в първи период на измерване;	Кореспондира само на учебните часове по математика във

		2 – във втори период на измерване; 2 – в трети период на измерване.	втори клас, свързан с Табличното умножение и деление. Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.

3.1.1. Количествен и качествен анализ на зависимата променлива ПАМЕТ

Паметта е изследвана в два периода на измерване (*етапи на измерване*) за всяка от двете учебни дисциплини. Периодите кореспондират на въпроса дали *саундпейнтинг* се отразява положително върху развитието на краткосрочната и дългосрочната памет. Резултатите от изследването на зависимата променлива *памет* по математика са означени като *ПАМЕТ МАТЕМАТИКА*, а по български език и литература (БЕЛ) – като *ПАМЕТ БЕЛ*.

Първият период на измерване изследва краткосрочната памет по време на преподаване на нова учебна материя и следва хронологията на учебната програма.

В учебните часове по математика, учебната материя е *табличното умножение и деление* с 1, с 2...и т.н. В първичните таблици тези резултати са означавани с индекс с главна буква, съответно- Т 1, Т 2, Т 3...Т 10 (вж. приложения), а в обработените таблици данните са означени като ПАМЕТ МАТЕМАТИКА 1, 2, 3...10, съответстващи на дял от *табличното умножение и деление*. Провеждането на *саундпейнтинг обучаващ експеримент* с табличното умножение и деление е иманентно свързано с музикални композиции към всеки един от разделите. Всяка една от композициите е различна и потенциално предполага и различна мотивация, както и леснота за запаметяване на материала.

Първият етап на измерване по БЕЛ е реализиран по време на учене на буквите от Азбуката. За всяка нова буква групата ИЛ учи съответстващ кратък стих, обикновено еднострофен. Този период на измерване е означен с буквата на стихчето и с номер 1 (напр. ПАМЕТ А 1, Б 1, В1..Ю 1, Я 1..)

Вторият етап на измерване и по двете учебни дисциплини е в края на м. септември през следващата учебна година, като условно се приема от завършването на последния дял от *първи период на измерване* до *втория период на измерване* и се отчита времеви диапазон около 5 месеца (април-септември). Този етап проследява задържането в дългосрочната памет на вече изучена учебна материя след една дълга лятна ваканция. В едно обучаващо занятие от 6 -10 мин се проследяват смесено резултати от обобщена предишна учебната материя. По БЕЛ са проведени 10 контролни *саундпейнтинг* занятия, а по математика – 5 броя. Проследява се и се отчита личната динамика на всяко ИЛ.

Скала на измерване:

При *ПАМЕТ МАТЕМАТИКА* скалата е от 0 т. до 10 т., по една точка за всеки от десетте възможни верни отговори за всеки дял от *табличното умножение и деление*.

При *ПАМЕТ БЕЛ (български език и литература)* скалата е от 0 т. до 3 т., съответно:.

- напълно запаметен текст – 3 т.;
- запаметен текст, с частични пропуски в отделни думи, но с успешно заместване с други подходящи в контекст – 2 т.;
- частично запаметен текст; подмяна с неподходящи в контекста думи -1 т.;
- незапаметен текст – 0 т.;

Събраните данни за всяка от частите по *математика* и по *български език и литература* са изложени в табличен вид в пълния формат на дисертацията.

Изводи и заключения от ПАМЕТ МАТЕМАТИКА:

1. Изследването на зависимата променлива *памет* в математическа материя дава изчерпателни отговори на предварително *поставените въпроси* в докторантското изследване, а именно:

Относно дългосрочната и краткосрочна памет, става ясно, че има убедителен пренос от краткосрочна в дългосрочна памет, който е различен според спецификата на ИЛ. При ИЛ с по-сложна когнитивна характеристика, като ИЛ в *първа подгрупа*, преносът е значително по-слаб от другите ИЛ, но също е реален. За сравнение, в същия период, на допълнителна лятна учебна работа по математика от другите класове бяха оставени и деца без СОП, но с леки обучителни затруднения, които имаха много по-

малко умения в табличното умножение и деление от децата със СОП в т.нар. иновативна паралелка (експериментална паралелка). Децата с лека степен на умствена изостаналост също успяваха да направят пренос в дългосрочна памет, макар и в по-ограничен мащаб спрямо децата без СОП. Има раздели, в които преносът е с по-голям спад, като при *табличното умножение с б*. Но този спад се забелязва и при останалите *подгрупи*, което продуцира заключението, че резултатите на *паметта* са свързани респ. и с *мотивацията*. Значение оказват и допълнителните атрибути на обучаващия експеримент, като ритъмът и мелодичната линия на песните, които съпровождат метода (в случая), както и уникалните двигателни етюди, които са част от *СПОБЕ 1* при *табличното умножение и деление*. *Основни хипотези 1, 2 и 3* са потвърдени с презумпцията за различен старт и обем на паметта при различните ИЛ, като измерваните резултати следват индивидуалните характеристики на всеки, а не тестовия шаблон.

Изводи и заключения от ПАМЕТ БЕЛ:

Резултатите на зависимата променлива *памет* в учебната материя по български език и литература са изненадващи най-вече с динамиката на *подгрупите*. Между основни групи статистически значимото различие е слабо изразено, почти епизодично. Ако сравним графиките на подгрупите със СОП и тези без СОП в *Група 1*, забелязваме, че подгрупите без СОП (*трета, четвърта, пета подгрупа*) показват в 17 от общо 30 случаи низходящо движение към дългосрочната памет, макар и да остават в сравнително високата скала. А *подгрупите* със СОП (*втора подгрупа*) проявява само в 10 от общо 30 случаи низходящо движение. В останалите части на експеримента поддържат почти пълен пренос от краткосрочна в дългосрочна памет, или нарастващ резултат (в 14 от случаите). Относно резултатите на *подгрупите* ИЛ със СОП, в повечето случаи те запазват по-ниска позиция в скалата на краткосрочната памет спрямо останалите *подгрупи*. Но динамиката на паметта показва, че е налице прогресивен остатъчен ефект от метода. Забелязва се доближаване на обема запаметената информация до този на останалите *подгрупи* (на ИЛ без СОП). Подобни факти аргументират валидността на *Основна хипотеза 1*, че *саундпейнтинг* развива паметта на всички ИЛ, но с условието, че в различната учебна материя различните ИЛ проявяват вариативност на успеваемостта. Този феномен се оказва валиден за всички ИЛ. *Основна хипотеза 5* е поставена под съмнение, а именно – че методът е ефикасен само за ИЛ без СОП.

3.1.2. Количествен и качествен анализ на зависимата променлива ВНИМАНИЕ

Вниманието е изследвано последователно в процеса на учене на *табличното умножение и деление*, като всеки учебен дял е означен съответно: *ВНИМАНИЕ 1, ВНИМАНИЕ 2, 3, 4...10* и кореспондира на дяловете от *Таблицата за умножение и деление от 1 до 10*. Данните отразяват три момента на измерване, наречени *етапи на измерване* (или *периоди*) за целите на докторантското изследване, както следва:

- първи етап на измерване кореспондира на изследването на *вниманието* по време на ученето на нова материя чрез прилагане на *експерименталния метод саундпейнтинг*;
- втори етап на измерване кореспондира на изследването на *вниманието* в същия учебен час, но след приключване прилагането на експерименталния метод;
- трети етап на измерване кореспондира на изследването на *вниманието* в учебен час без прилагане на експерименталния метод *саундпейнтинг*, същия учебен ден.

Скала: от 0 т. до 5 т. се отчитат брой разсейвания, или отсъствие на такива по време на изследването в различните етапи.

- никакво разсейване по време на занятието. Допуска се „нарушена дисциплина”, но свързана с изучаваната материя – 0 т.;
- едно разсейване / или отсъствие на контакт – 1 т.;
- две разсейвания / или отсъствие на контакт – 2 т.;
- три разсейвания / или отсъствие на контакт – 3 т.;
- четири разсейвания /или отсъствие на контакт – 4 т.;
- пет и повече разсейвания / или отсъствие на контакт – 5 т.

Количественото измерване на броя разсейвания през съответните етапи на измерване е критерий в скалата за отразяване динамиката на основните групи и на подгрупите.

Изводи от резултатите на зависимата променлива ВНИМАНИЕ:

При всички ИЛ, и в двете *основни групи* се потвърждава *Основна хипотеза 1*, т.е., че *саундпейнтинг* има развиващи функции за *вниманието* и при децата със специални образователни потребности, както и при тези без специални образователни потребности. Твърде е възможно в първи етап на измерване да става въпрос по-скоро

за непреднамереното внимание, предизвикано от активирания интерес към ученето, който *саундпейнтинг* упражнява, т.е. – оптимизиращият ефект към мотивацията за учене. Но този феномен се проявява при всички групи и подгрупи. В такъв дискурс на разсъждение се потвърждава и *Основна хипотеза 2*, а се отхвърля *Основна хипотеза 5*, която предполага, че *саундпейнтинг* е приложим само за ИЛ без СОП.

3.1.3. Количествен и качествен анализ на зависимата променлива МИСЛЕНЕ

Мисленето е изследвано в процеса на учене на текстови задачи по *математика*, както и в *граматически и литературно-художествени задачи по български език и литература*. Стойностите отразяват три отделни етапа на измерване и по БЕЛ, и по математика. Измерването в учебната материя по БЕЛ е направено в края на първи учебен срок на първи клас, а по математиката – в средата на втори учебен срок на втори клас.

Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.

МИСЛЕНЕ БЕЛ отразява последователно *три етапа на измерване*:

- резултат от изследване на *мисленето* по време на ученето на нова материя по БЕЛ, с прилагане на *саундпейнтинг*;
- резултат от изследване на *мисленето* в същия учебен час, веднага след приключване прилагането на експерименталния метод;
- резултат от изследването на *мисленето* в учебен час без прилагане на експерименталния метод *саундпейнтинг* в рамките на същия ден (или на следващия ден).

МИСЛЕНЕ МАТЕМАТИКА отразява също *три етапа на измерване*, както следва:

- резултат от изследване на *мисленето* по време на ученето на нова материя по математика, като учебният час започва със *саундпейнтинг*;
- резултат от изследване на *мисленето* в същия учебен час, веднага след приключване прилагането на експерименталния метод;
- резултат от изследването на *мисленето* в учебен час без прилагане на експерименталния метод *саундпейнтинг* в рамките на същия ден (или на следващия ден).

Скалата на измерване е от 0 до 3 т., като се отчитат:

- отсъствие и на нагледно-образно, и на логическо мислене – 0 т.;

- нагледно-образно, с приемане на помощ за онагледяване – 1 т.;
- нагледно-образно, самостоятелно – 2 т.;
- самостоятелна творческа продукция (в понятийната сфера на изучаваната материя) – 3 т.

Изводи от резултатите на зависимата променлива МИСЛЕНЕ:

Забелязахме, че в основната група с по-сложна характеристика, каквато е *Група 2*, всяка *подгрупа* запазва индивидуална резултатност и в обучението по математика, и по български език и литература. Тъй като езикът и речта са част от големите затруднения на ИЛ със СОП, в интегрирана паралелка, където преобладават ИЛ с обучителни затруднения и групата не е балансирана, се констатира по-слаби резултати в показателите на *мисленето* при всички ИЛ, а най-вече при ИЛ със СОП. Обратно, при по-балансирана група, каквато е *Група 1*, всяка от подгрупите продуцира по-висок и по-траен резултат. Въпреки че при ИЛ с лека степен на умствена изостаналост операциите „сравнение”, „обобщение”, „анализ” и „синтез”, са значително затруднени, забелязваме, че неочаквано се проявяват макар и епизодични способности за откриване на причинно-следствените зависимости и за пренасяне на усвоените знания и умения в нови условия, както това демонстрира *първа подгрупа* във вътрешната динамика по математика на *Група 1*. Настоящото докторантско изследване оставя отворен въпроса дали регистрираният феномен е случайно явление, или е феномен, който би могъл да се повтаря системно при определени условия.

3.1.4. Количествен и качествен анализ на зависимата променлива ВЪОБРАЖЕНИЕ

Показателите на *въображението* са изследвани в две направления, съответни към двата вида учебна материя – *български език и литература* (БЕЛ), и *математика*. По БЕЛ измерването е направено в началото на втори учебен срок в първи клас, а по математика – в средата на втория учебен срок на втори клас. Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.

. Стойностите отразяват три отделни периода на измерване и по БЕЛ, и по математика.

Скала: от 0 т. до 3 т., като се отчитат:

- отсъствие на въображение; детето повтаря заучен модел – 0 т.;
- въображението се проявява в частични елементи на готова схема – 1 т.;
- създаване на нов сюжет по готов модел – 2 т.;

– създаване на напълно нов модел – 3 т..

Първият период на измерване илюстрира резултат от изследване на *въображението* по време на ученето на нова материя по *БЕЛ*, или по *математика* чрез прилагането на метода *саундпейнтинг*.

Вторият период на измерване проследява резултата от изследване на *въображението* в поставена самостоятелна учебна задача към ИЛ веднага след приключване прилагането на експерименталния метод в учебния час.

Третият период на измерване изследва *въображението* в учебен час без прилагане на експерименталния метод *саундпейнтинг* в рамките на същия ден (или на следващия ден).

Изводи от резултатите на зависимата променлива ВЪОБРАЖЕНИЕ:
Количествените данни ни убеждават в полезността на метода *саундпейнтинг* за развитие на *въображението*. Забелязваме, че при подгрупите на ИЛ без обучителни затруднения и СОП се наблюдава положителен остатъчен ефект на метода веднага след изключването му, като изследваните параметри нарастват, или се задържат на същото високо ниво като стартовото. Следователно *Основна хипотеза 1* е напълно потвърдена за тези подгрупи. И в двете учебни материи *подгрупите* на ИЛ с обучителни затруднения продуцират най-високия си резултат в първи измерван период. Впечатляващо е, че техните резултати се доближават до тези на останалите подгрупи. Следователно, откриваме убедително отхвърляне на *Основна хипотеза 5*, че методът е ефективен само за ИЛ без СОП. Потвърждават се *Основни хипотези 1 и 3* за ИЛ със СОП.

3.1.5. Количествен и качествен анализ на зависимата променлива ДИСЦИПЛИНА

В настоящото изследване под *дисциплина* се разбира *социално желано поведение*, съобразно договорени с детето и групата правила/норми.

Дисциплината е изследвана през втория срок на втори клас, като обхваща периода на учене на *табличното умножение и деление* и отразява преобладаващата тенденция за всяко ИЛ.

Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.

Измерването отразява *три етапа* (периода):

- резултат от изследване на *дисциплината* по време на ученето на нова материя с използване на експерименталния метод *саундпейнтинг*;

- резултат от изследване на *дисциплината* в същия учебен час, веднага след приключване прилагането на експерименталния метод;

- резултат от изследването на *дисциплината* в учебен час без прилагане на експерименталния метод *саундпейнтинг*, същия ден (или на следващия).

Скала на измерване: от 1 до 4, като се отчитат брой поведенчески нарушения, или отсъствие на такива по време на изследването:

– най-високата степен: *социално желано поведение*, което включва спазване на следните договорени с детето поведенчески норми – 4 т.;

- оставане на учебния чин/място по време на час;

- даване на сигнал с вдигната ръка/или друг договорен знак при желание за намеса/въпрос;

- приемане инструкциите на учителя в учебната работа;

- липса на вербална и физическа саморазправа;

- решаване на конфликти чрез разговор, търсене на решение без саморазправа, а чрез съблюдаване на договорените правила;

- *социално желаното поведение* се реализира без подсещане от учителя, в присъствие и отсъствие на учителя;

- епизодично нарушаване на *социално желаното поведение*, но коригиране след забележка и подкрепа от учителя – 3 т.;

– неколккратно нарушаване на *социално желано поведение*, въпреки забележка и подкрепа от учителя – 2 т.;

– ставане от учебното място/чин, въпреки договореното поведение и въпреки забележката и подкрепата от учителя – 1 т.;

- саморазправа или/и напускане на учебната зона/стая – 0 т.

Изводи от резултатите на зависимата променлива ДИСЦИПЛИНА::

В хода на налагащите се факти намираме потвърждение, че методът е релевантно приложим в общообразователна смесена група за всички ИЛ. Резултатите показват, че и ИЛ без СОП са не по-малко привлечени от социално неприемливи модели, респ. лоша учебна дисциплина., т.е., децата със СОП не са перманентни носители на „лошия поведенчески модел”. За всички ИЛ – със СОП, и без СОП, учебното време без

включване на *саундпейнтинг* свидетелства за регресивни резултати в сравнение с времето на прилагане на метода, т.е. – безпомощността на конвенционалните подходи е очевидна.

3.1.6. Количествен и качествен анализ на зависимата променлива СЪТРУДНИЧЕСТВО

В настоящото докторантско изследване под *сътрудничество* се разбира процес, който отразява уменията (готовността) за оказване на помощ, както и за приемане на помощ. Изследването е проведено през втория срок на втори клас, като обхваща периода на учене на *табличното умножение и деление* и отразява преобладаващата тенденция за всяко ИЛ.

Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.

Резултатите отразяват три *етапа*: на измерване (периоди на измерване):

- *първи измерван етап*: изследване на *сътрудничеството* по време на ученето на нова материя, с използване на експерименталния метод *саундпейнтинг*;

- *втори измерван етап*: изследване на *сътрудничеството* в същия учебен ден, в който вече е използван, но приключен експерименталния метод;

- резултат от изследването на *сътрудничеството* в учебен час без прилагане на експерименталния метод *саундпейнтинг* (в рамките на същия ден, или на другия ден).

Скалата на измерване е от 4 до 0, като се отчитат резултати по съответните критерии, по време на изследването в различните етапи.

– най-високата степен и означава *сътрудничеството*, което включва активно оказване и приемане на помощ, без подсещане от учителя, в нова ситуация – 4 т.;

- самоинициативно приемане и оказване на помощ в позната ситуация – 3 т.;

– оказване и приемане на помощ с подсещане от учителя, или/и друго лице (съученик, друг преподавател, външно лице) – 2 т.;

– колебание в оказването и приемане на помощ, въпреки насърчаването – 1 т.;

- категоричен отказ за оказване, както и за приемане на помощ – 0 т.

Изводи от резултатите на зависимата променлива СЪТРУДНИЧЕСТВО:

По време на експеримента често се забелязваше особено, като че ли типично поведение на децата от *втора подгрупа*. Те бяха по-резервирани и затворени по време на самото саундпейнтинг занятие и привидно го разглеждаха „отстрани”, като пасивни наблюдатели. Но веднага след това проявяваха неочаквана спонтанност и откритост, дори инициативност в общуването. Далеч от мисълта за генерализираме изводите от подобно поведение, отчитаме спецификата и на отделните ИЛ, и на групата. Въпреки

това, резонно е да допуснем, че за някои деца със СОП *саундпейнтинг* не дава резултати веднага, но дава резултати след кратко време. Такава, напр., бе спецификата на реакция при децата с аутистично поведение. Както се вижда от графиките и на двете основни групи, тези положителни резултати имат нужда да са хронично подкрепяни, за да създадат устойчив модел на *сътрудничество*.

Констатираната водеща роля на *трета подгрупа* ни убеждава колко е важна и подкрепата на семейството за създаване на социално желателно поведение. Забелязва се, че тази подкрепа е различна от подкрепата за „отличен ученик”, но дава положителни резултати и в учебната успеваемост. Откриваме, че повишеният коефициент на *сътрудничество* в групата се отразява благоприятно и в учебните резултати и поведенчески модели и на децата със СОП, дори на „по-тежки случаи”, като сравним резултатите от зависимата променлива *памет мислене и въображение*.

3.1.7. Количествен и качествен анализ на зависимата променлива ПРЕДОЛЯВАНЕ НА СТРАХА ОТ ГРЕШКА

В настоящия дисертационен труд *преодоляването на страха от грешката* се възприема като явление, което колаборира с асертивните способности. Изследването е проведено в периода от процеса на учене на *табличното умножение и деление*, по време на три календарни месеца, като отразява преобладаващата тенденция за всяко ИЛ. Анализирани са средните данни от 5 саундпейнтинг сесии.

Резултатите отразяват *три етапа на измерване*:

- резултат от изследване на *преодоляване страха от грешката* по време на ученето на нова материя, с използване на експерименталния метод *саундпейнтинг* ;
- резултат от изследване на *преодоляване страха от грешката* в същия учебен ден, но след приключване прилагането на експерименталния метод;
- резултат от изследването на *преодоляване страха от грешката* в учебен ден без прилагане на експерименталния метод *саундпейнтинг* (в рамките на деня, или на следващия ден).

Скала: от 4 т. до 0 т., като се отчитат резултати по съответните критерии, по време на изследването в различните етапи.

- най-високата степен: означава творческо отношение към грешката, самоинициативна самокорекция с творчески елемент – 4 т.;
- инициатива за опит в непознатата, или предварително зададена с повишена трудност материя – 3 т.;

– осмеляване за опит в непозната и / или трудна материя, но с помощ (от преподавател, или от съученик) – 2 т.;

– колебание в опит в непозната и/или трудна материя, дори с помощ (от преподавател, или от съученик) – 1 т. ;

- категоричен отказ от осмеляване за опит опит в непозната и/или трудна материя, дори с помощ (от преподавател, или от съученик) – 0 т.;

Изводи от резултатите на зависимата променлива ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СТРАХА ОТ ГРЕШКА:

Проведеният обучителен експеримент показва, че групите на ИЛ със СОП решително демонстрират повишена асертивност. В първа основна група, втора и трета подгрупа имат идентична графика на динамиката, т.е., ИЛ, категоризирани като „отличниците” в групата, активно подкрепяни от родителите си, демонстрират същите показатели на инициативност, смелост и воля за изобретателност в некомфортната ситуация на „грешката”, както и ИЛ с обучителни и други затруднения. Очевидно, че *саундпейнтинг* им предлага възможност да не се притесняват от грешките си, да бъдат приети пълноценно и равнопоставено в групата въпреки – и именно – с тях, със своите грешки. Можем да допуснем, че това обстоятелство се дължи на уникалната философия на *саундпейнтинг* за творчество с грешката.

3.2. Анализ на данните от проведените АНКЕТИ след СПОБЕ 3

В анкетното проучване участваха седем групи с 20 ИЛ от България и от чужбина. Всяка от групите е звено в процеса на обучение и интеграция в смесени групи в общообразователното училище.

Анкетата е изцяло авторска, апробирана и проведена от автора в периода от 07.07.2015 г. до 30 юни 2017 г. в упоменатите по-долу места и включва 28 въпроса със затворени отговори. Анкетите търсеха отговор на въпроса дали отделните групи поддържат *основните хипотези на докторантското изследване*, а именно- че *саундпейнтинг* е ефективен интерактивен метод за обучение и интеграция в *интегрираните паралелки* на общообразователното училище.

Изследвани са впечатленията на анкетираните лица в качеството им и на наблюдатели, и на участници в *саундпейнтинг* събитие. Тъй като *саундпейнтинг* е методика на интеракцията, е изследвано влиянието ѝ и върху нагласите и възприятията и на възрастните, а не само на децата като субекти на педагогическия процес. Търсен е

и отговор на въпроса дали *саундпейнтинг* оказва развиващо влияние върху нагласите на родителите и на преподавателите към иновативните методи, както и върху тяхната лична креативност.

Анализът на ефективността на обучението със *саундпейнтинг* е свързан с изследваните зависими променливи, а именно : памет, внимание, мислене, въображение, сътрудничество, асертивност. Анкетиранията лица са поставени в ситуация и на зрители, и на участници, като по този начин е изследвана динамиката на емоциите между активното и пасивно ситуиране в метода. От друга страна, търсена е взаимовръзка между динамиката на емоциите и положителните нагласи към методиката. Още повече, в контекста на *Закона за предучилищното и училищното образование* (ЗПУО, 2016 г.) внедряването на една иновация, в каквато перспектива е проведеният обучаващ експеримент, изисква одобрението на родителите.

В приложените графики и таблици количествените данни са обработени чрез Хи-квадрат тест/ χ^2 ; $p = xxx$. Съответно скалата за значима/незначима разлика е:

$P < 0,05$ – разликата е значима;

$P < 0,01$ – разликата е значима при по-малък риск за грешка;

$P < 0,001$ – разликата е значима при най-малък риск за грешка.

Тези количествени данни изразяват процентното съотношение на различията между анкетиранията групи и са основата на качествения и корелационен анализ.

За измерване големината на различието е използван и коефициент на Крамър (Cramers`V): Съответно скалата за големина на различието е:

$0 < V < 0,33$ – слаба разлика;

$0,33 < V < 0,67$ – средна/умерена разлика;

$0,67 < V < 1$ – голяма /силна разлика.

За целите на докторантското проучване изследваните лица са разпределени в седем основни групи според тяхната характеристика..

Първата група включва начални учители от общообразователно училище в България, преподаващи в смесени паралелки (с деца със СОП и без СОП). Анкетата е реализирана след проведен с групата СПОБЕ във формата на обучаващ саундпейнтинг уъркшоп в рамките на три дни по два часа. СПОБЕ се позовава на следния материал: текст, глас, движение. В този формат, намираме реализация на *СПОБЕ 3*.

Втората група включва начални учители от други държави, членки на Европейския съюз, преподаващи в смесени паралелки (с деца със СОП и без СОП). Анкетата е реализирана след международен уъркшоп по *саундпейнтинг* в Барселона.

Третата група е представена от ресурсни учители – от България и от други държави, членки на Европейския съюз.

За българските участници анкетата е проведена след *СПОБЕ* във формата на обучаващ уъркшоп в рамките на един ден по два часа. За чуждестранните участници анкетата е проведена след международен уъркшоп по *саундпейнтинг* в Барселона в рамките на два часа. В този формат също намираме реализация на *СПОБЕ 3*.

Четвъртата група включва преподаватели по *саундпейнтинг* в чужбина (държави, членки на Европейския съюз, както и извън него). Анкетата е проведена по време на теренна работа през саундпейнтинг конгресите и уъркшоп през 2015 г. и 2016 г. (Барселона, Париж) и 2016 г. (Барселона, Милано).

Петата група е представена от родители на деца без СОП, а *Шестата група* е от родители на деца със СОП в общообразователно училище в България, в смесени паралелки. Анкетата е проведена в края на три учебни години с приложение на *саундпейнтинг* като метод за педагогическа интервенция в паралелката на техните деца. За този тригодишен период родителите са били четирикратно участници в смесени едновременни *саундпейнтинг* ателиета за деца и родители, както и са присъствали като наблюдатели на Открити уроци. В този формат отново намираме прилагане на *СПОБЕ 3*.

Седмата група е от психолози – от България, и от чужбина, в рамките на Европейския съюз. Анкетата е реализирана след *СПОБЕ* във формата на обучаващ уъркшоп в рамките на един ден по два часа. Отново откриваме прилагане на *СПОБЕ 3*.

Всеки от участниците бе приканен да попълни анкетата според своите разбирания в следната инструкция:

Настоящата анкета е част от докторантско проучване, анонимна е и има за цел да изследва нагласите към приложението на саундпейнтинг като интерактивен метод в образованието, в смесените групи (интегрирани паралелки). Тя съдържа 28 въпроса по 5 - степенна скала. Приканени сте да оградите верния за Вас отговор.

Предварително Ви благодарим за отделеното внимание!

Изводи от проведените анкети:

Анализът на анкетите показва, че за всички анкетираните лица има взаимовръзка между успешната интеграция и методите на преподаване. От друга страна, на въпроса дали *интерактивните методи съдействат за успешната интеграция* групите показваха статистически значими различия, като с категорична убеденост са преподавателите по *саундпейнтинг* от чужбина, а най-скептични са българските преподаватели. Този факт ни накарва да допуснем, че все още нагласите на българските учители към интерактивните методи търпят промяна и се нуждаят от подкрепа за своето оптимизиране. Като допълнение на казаното, констатирахме мотивиращата роля на *саундпейнтинг* в отговор на въпроса *дали наблюдаването на саундпейнтинг демонстрация представлява интерес за анкетираното лице*. Всички групи са със сумарен положителен отговор между 80 % и 100 % в двете горни степени, което разкрива и формиращата функция на *саундпейнтинг* за положителни нагласи към иновативните методи.

Анкетите ни показаха, че учителите са по-склонни да участват, отколкото да наблюдават *саундпейнтинг* дейности. Факт още веднъж разкрива формиращата роля на метода за нагласите към интерактивните методи, като паралелно с това разкрива и възможностите му за развитие на самия учител като творец. Бихме могли да предположим, че за преподавателите активното участие, респ. практикуване на метода повишава и тяхната лична мотивация. Съответно, личната мотивация на преподавателя оказва и решаващо влияние на мотивацията за учене на детето. Този извод ни води към много важното заключение, че при интерактивните методи истинската *интеракция* между преподавател и ученик е от съществено значение за ефикасността на обучението. Не бихме могли да очакваме успешно приложение на интерактивен модел в конвенционална работна среда, в която преподавателят налага идеи и пасивно наблюдава реализирането им.

Отговорите от анкетното проучване ни убеждават и за полезността на *саундпейнтинг* за подобряване на параметрите *вниманието* и на възрастните участници – преподаватели, ресурсни учители, психолози, родители.

Изследваните групи лица дават убедително потвърждение на *Основна хипотеза 1, 2 и 4* относно полезността на метода за развитие компонентите на *вниманието*, *мисленето*, *сътрудничеството*, *асертивните качества* – и за децата със СОП, и за децата без СОП. Наблюдаваният известен скептицизъм в българските начални учители, изразяван с преценката „не мога да преценя“ и стигащ до умереното различие от 15 % води до заключението, че образователната ни система има нужда от натрупване на

теоретичен и практичен опит в областта на *саундпейнтинг* и активните методи, за да се уловят и оценят бенефициентите на новите методи.

Преценките на анкетираните лица по отношение *паметта* и *въображението* потвърдиха частично *Основна хипотеза 1*, тъй като 35 % от анкетираните учители от България и чужбина изразяват съмнение, че *саундпейнтинг* развива *паметта* и *въображението* на децата със СОП. С уговорката, че става въпрос за определени категории ИЛ със СОП, сме съгласни, че системата *саундпейнтинг* няма претенция за универсалност и има своите ограничения, свързани с потенциала на всеки участник. Същевременно, както *обучаващият експеримент* показва, именно *паметта* се повлиява най-успешно от *саундпейнтинг* при всички ИЛ. По-ниските стойности на *въображението* се потвърждават в голяма степен по време на *СПОБЕ 1* и в двете експериментални паралелки за ИЛ със СОП, но също така сме свидетели на неочаквани високи резултати на ИЛ със СОП, вкл. с лека степен на умствена изостаналост в различните учебни дялове. Можем да предположим, че това, което обърква често учителите и предизвиква скептицизма им, е честата непоследователност в резултатите на децата със СОП, неустойчивостта на т.нар.линеарния тип процеси. Проведеният *обучаващ експеримент* с децата в интегрираните паралелки доказва, че дори опитните преподаватели могат да грешат в преценките си, попадайки в аргументите (стигми) на опита си.

В анкетото проучване откриваме убедително потвърждение и за развиващата функция на *метода саундпейнтинг* върху личността и професионалните умения на учителя.

Контролният въпрос относно нагласите към стратегията *саундпейнтинг* свързахме с евентуалното желание на участниците да се обучават в новия метод.

Данните показаха, че преобладаващите тенденции при всички подгрупи са в положителната скала. Изцяло утвърдителни са отговорите на преподавателите по *саундпейнтинг*. Този факт беше очакван, тъй като те са най-компетентните и мотивирани носители на иновацията. Но всички останали подгрупи също изразиха готовност да се обучават в *саундпейнтинг*, включително родителите, макар и сборният им положителен резултат да е между 55 % и 60 %. Преподавателите и ресурсните учители показаха положителен отговор между 80 % и 90 %. Така констатираният феномен, потвърждава и нуждата от съвместни активности между деца, родители, преподаватели. Подобни активности биха могли да бъдат една ефективна превенция

срещу затруднената интеграция в училище, която отчасти е свързана и с позитивното общуване между самите родители и между родителите и преподавателите.

Потвърдението на *Основни хипотеза 1, 2 и 4* и отхвърлянето на *Основна хипотеза 5* е и отхвърляне на предубеждението, че децата със СОП могат да развиват когнитивни и социални умения само, ако са изолирани в отделна паралелка, а не в смесена група. Освен това, отхвърлянето на *Основна хипотеза 5* е и отхвърляне на предубеждението, че децата без СОП могат да развиват когнитивни и социални умения също само, ако са изолирани в отделна паралелка, а не в смесена група с деца със СОП. Очевидно е, че всяко дете е един отделен и динамичен, дори непрогнозируем понякога „свят”. Неочаквано по-високите резултати на ИЛ с лека степен на интелектуална недостатъчност спрямо т.нар „отлични ученици” в *дългосрочната памет* и в показателите на *сътрудничеството* показват, че генерализирането на специалните образователни потребности е част от стигмата в образованието. Очевидно е, че всяко дете може да учуди както с неочакваните си пропуски, така и с неочаквания си „скок напред”. Разбира се, от изключителна важност за успешните резултати е мотивацията за учене, както и преодоляването на страха от грешка и провал. Отново стигаме до убеждението, че ефективността на метода *саундпейнтинг* е системен процес, в който паралелно взаимодействат множество фактори в т.ч. и личността на учителя.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Изводи от проведеното научно изследване

Изводите от настоящото докторантско изследване следват анализа на резултатите от проведения *саундпейнтинг обучаващ експеримент* с две групи ученици от начален етап на обучение, както и от проведените анкети с преподаватели, ресурсни учители, психолози, родители. *Обучаващият експеримент*, както и *анкетите* търсеха отговор на въпроса дали изследваните групи поддържат *основните хипотези на докторантското изследване*, а именно- че *саундпейнтинг* е ефективен интерактивен метод за обучение и интеграция в *интегрираните паралелки* на общообразователното училище. Тъй като внедряването на всеки нов метод – както и *саундпейнтинг* – се влияе от нагласите към него на всички участници в образователния процес, чрез проведените анкети ние изследвахме влиянието върху нагласите и възприятията и на възрастните, а не само на децата като субекти на педагогическия процес. Търсихме отговор и на въпроса дали *саундпейнтинг* оказва развиващо влияние върху нагласите на родителите и на преподавателите към иновативните методи, както и върху тяхната лична креативност.

Резултатите от статистическата обработка и анализ на данните от проведеното експериментално изследване - *саундпейнтинг обучаващ експеримент* показаха наличието на статистически значима промяна за различите измервани периоди и при двете експериментални групи. Съобразно целите на докторантското проучване резултатите се позовават не на контролна група, а на контролни *периоди на измерване* в самата изследвана група (два, или три – според вида на изследваните зависими променливи, означени прецизно в ГЛАВА III на дисертационния труд). Нашата основополагаща цел беше да установим как иновативният метод *саундпейнтинг* повлиява вътрешната динамиката на две разнородни *основни групи*, както и какви съпоставителни тенденции се наблюдават в *подгрупите* им.

От казаното дотук, имаме основание да твърдим, че проведеното научно изследване:

потвърждава напълно *Основна хипотеза 1*, съответно отхвърля напълно *Нулева хипотеза 1* по отношение на *мисленето, вниманието, дисциплината, преодоляването на страха от грешката*.

Станахме свидетели, че докато учат чрез *саундпейнтинг*, ИЛ (от смесената група/интегрирана паралелка- със СОП и без СОП) подобрят параметрите на

познавателната си дейност: увеличават обема на възприятията и устойчивостта на вниманието; активизират аналитико-синтетичната дейност; обогатяват активния си речник. Децата ставаха по-асертивни (проявяваха умения за гъвкаво и конструктивно справяне с дадено предизвикателство); демонстрираха желание за себеизява. Нивото на тревожност в групата се снижи и се поддържаха социално-приемливи детерминанти на поведението, изразени в положителна дисциплина в групата. Участниците нямаха боязън от грешките си, а проявяваха конструктивно отношение към *грешката* и неуспеха – към своя, и към този на другите участници;

- потвърждава частично *Основна хипотеза 1*, съответно отхвърля частично *Нулева хипотеза 1* по отношение на *паметта, въображението и сътрудничеството* за ИЛ без СОП.

Обемът на паметта беше различен в различните учебни материи и дялове, както и вариативен спрямо спецификата на ИЛ. При децата със СОП *Основна хипотеза 1* се потвърди напълно по отношение на *въображението и сътрудничеството*, докато при децата без СОП се потвърди частично, тъй като тези *подгрупи* ИЛ успяваха да поддържат високо ниво на изследваните детерминанти и без приложението на *саундпейнтинг*;

- потвърждава напълно *Основна хипотеза 2*, съответно отхвърля напълно *Нулева хипотеза 2* за всички ИЛ, тъй като се убедихме, че докато учат чрез *саундпейнтинг*, ИЛ със/и без СОП - проявяват по-изразено желание за учене (мотивацията);

- потвърждава частично *Основна хипотеза 3*, съответно отхвърля частично *Нулева хипотеза 3* за параметрите на *паметта, въображението и сътрудничеството*.

Наблюдавахме, че при някои подгрупи ИЛ резултатите нарастваха при изключване на метода. Тази констатация, обаче ни провокира към въпроса дали *саундпейнтинг* няма положително остатъчно въздействие, което се проявява след известно време при някои ИЛ;

- потвърждава напълно *Основна хипотеза 4*, съответно отхвърля напълно *Нулева хипотеза 4*.

Прилагането на експерименталния метод *саундпейнтинг* ни убеди, че понижава личното ниво на агресия при ИЛ, както и нивото на агресия в групата;

- потвърждава частично *Основна хипотеза 5*, съответно отхвърля частично *Нулева хипотеза 5*.

Констатирахме, че методът *саундпейнтинг* не е еднакво ефикасен за ИЛ без СОП и за ИЛ със СОП, ако фиксираме очаквания за абсолютни резултати в *паметта* (като например наизустяване на табличното умножение и деление).

Деца с обучителни затруднения не можах да запомнят някои понятия дори със *саундпейнтинг*. Но, изхождайки от личната характеристика на тези деца, ние смятаме че дори да не обещава овладяване на абсолютни резултати, то методът е полезен, защото е развиващ за всяко дете според потенциала му.

Интерактивните методи, в частност – *саундпейнтинг*, биха били ефикасно решение за справяне с предизвикателствата на съвременната учебна среда. *Саундпейнтинг* е в системата на игровите методи, но разширява структурата им с измерението на импровизацията. Импровизацията с актуалните обстоятелства е уникалната характеристика на *саундпейнтинг*, която му дава предимство на конструктивен подход към *грешката*. Използван като игра, в която преподавател и ученик, родител и дете, родител и преподавател, са с еднакъв статут пред риска на творчеството, *саундпейнтинг* би оказал убедително развиващо значение и за детето, и за преподавателя (и за родителя) при всяко последващо внедряване в практиката.

Препоръки към практиката

Полезността на иновативния метод *саундпейнтинг* заслужава да разшири границите на експерименталните групи и да се внедри в практиката на общообразователните училища.

Очевидно е, че разпространението на иновативната образователна стратегия предполага демонстрация на метода и сред учителите, и сред родителите, и сред широката общественост. За преподавателите е изключително важно преминаването през теоретично и практическо формиращо обучение, за да бъдат въведени в същността на метода и да могат да го оценят и приложат компетентно на практика. Подобни обучения са необходими и за оптимизиране на личните им нагласи към интерактивните методи, които са ключ към успеха на приобщаващото образование.

Изводите от проведения *обучаващ експеримент*, както и от проведените *анкети* обособяват няколко конкретни препоръчителни инициативи:

- Провеждане на системни уъркшопове и Отворени врати за родители, където те да могат да наблюдават и сравняват респективно бенефициентите на интерактивните методи в сравнение с конвенционалните, както и да се ориентират в затрудненията на своите деца и подходите им за справяне;

- Организиране на обучителни курсове за студенти (както и за действащи учители) в интерактивни методи и саундпейнтинг, придружени със супервизия за позитивиране на нагласите към интерактивните методи;

- Организиране на артистични саундпейнтинг ателиета за учители и студенти с цел развитие на творческата страна на учителя;

- Организиране и участие в научни конференции, както и в международни проекти за популяризиране на полезния образователен опит;

- Провеждане на т.нар. „пътуващи демонстрации” на експерименталните групи в други училища, както и в извънучилищни форуми, където методът да бъде показан, включително във формат „Учене извън класната стая”.

ПУБЛИКАЦИИ

I. Статии и студии:

1/ *Георгиева, Д.*, Игровите методи и саундпейнтинг (soundpainting) в интегрираните паралелки, Годишник на ФНПП, т.110, Университетско издателство, 2017.

2/ *Георгиева, Д.*, Жестовите системи и саундпейнтинг, Сп Българска Наука, Бр 92, 2016. <http://nauka.bg/%D1%81%D0%BF-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0-85/>

3/ *Георгиева, Д.*, Саундпейнтинг и невербалните езикови системи, Сп. Образование, бр 3/ 06. 2016, ISSN 0861.-475X, гр.София, изд. „Образование”.
<http://www.obrazovaniebg.org/sadarzhanie/spisanie-obrazovanie/183-broi-3-2016-g>

4/ *Георгиева, Д.*, Soundpainting/Саундпейнтинг в приобщаващото образование и преодоляване на страха от *грешката*. БОЛП, 2016.

<http://sbpl.bg/images/files/det.pdf>

II. Доклади:

1/ *Георгиева, Д.*, Soundpainting/Саундпейнтинг и табличното умножение и деление в интегрираните паралелки, Сб. Есенни докторантски четения 2016, ISSN 2534-9252, гр. София, СУ „Св. Климент Охридски”, Факултет по науки за образованието и изкуствата. http://fnpp.uni-sofia.bg/Konferencii/dokt-2016/Tom_I.pdf

2/ *Георгиева, Д.*, Soundpainting / Саундпейнтинг и преодоляване на страха от грешката, Сб. Есенни докторантски четения 2016, ISSN 2534-9252, гр. София, СУ „Св. Климент Охридски”, Факултет по науки за образованието и изкуствата. http://fnpp.uni-sofia.bg/Konferencii/dokt-2016/Tom_I.pdf

3/ *Георгиева, Д.*, Конструктивизъм, структурализъм, саундпейнтинг, Обща докторантска конференция „Млади изследователи” 21.02.2018., гр. София, СУ „Св. Климент Охридски”, Факултет по науки за образованието и изкуствата. . 2018.

4/ *Георгиева, Д.*, Оптимизиране на нагласите чрез иновативните методи и саундпейнтинг в парадигмата на приобщаващото образование, Международна докторантска конференция 2018, Факултет по науки за образованието и изкуствата., 2018.

5/ *Георгиева, Д.*, Креативност, творчество, саундпейнтинг,предстояща публикация в Обща докторантска конференция „Млади изследователи” / 02.2019, гр. София, СУ „Св. Климент Охридски”, Факултет по науки за образованието и изкуствата. 2019.

6/ *Георгиева, Д.*, Игровите методи и саундпейнтинг в духа на конструктивизма, предстояща публикация в Обща докторантска конференция „Млади изследователи” / 02.2019, гр. София, СУ „Св. Климент Охридски”, Факултет по науки за образованието и изкуствата. 2019.

III. Референции:

1/ *Творчество в реално време*, „Аз Буки”, бр. 40, 4 – 10 октомври 2018 г. <https://azbuki.bg/component/content/article/374-2018/ed4016/3673->

ПРИНОС

Настоящото докторантско проучване допуска, че е създадо следните приноси:

1. Теоретичен принос:
 - 1.1. В българските научни среди за първи път е представен авторски иновативен игрови метод - *саундпейнтинг*, който предполага учене чрез творчество в реално време, както и конструктивно отношение към *грешката*. По този начин методът *саундпейнтинг* е анализиран и в контекста на педагогическа стратегия за равнопоставено обучение на *всички участници в приобщаващото образование*;
 - 1.2. За първи път в научната литература е направен подробен профил на т.нар. смесена / интегрирана паралелка на общообразователното училище, която е и нов, и целеви феномен на приобщаващото образование;
 - 1.3. Изследвани са ползите от обучението чрез *новия метод саундпейнтинг* в т.нар. смесени/интегрирани паралелки на общообразователното училище като са доказани бенефициентите за паметта, вниманието, мисленето, сътрудничеството, дисциплината, въображението, асертивните качества – и за децата със специални образователни потребности, и за децата без специални образователни потребности;
 - 1.4. Извършен е прецизен анализ на научните постановки, свързани с иновативните и интерактивни методи, с жестовите езици и системи, с понятията *приобщаващо образование, интегрирано обучение, грешка, творчество и креативност, специални образователни потребности*; с философските идеи на конструктивизма, структурализма и реформаторската педагогика в контекста на *саундпейнтинг*; с актуалните концепции за умствената изостаналост в парадигмата на приобщаващото образование и иновативните методи; с акцентите и приоритетите на образованието в България;
2. Методологичен принос:
 - 2.1. Осъществено е иновативно авторско и комплексно психолого - педагогическо изследване на участниците и са определени етапите и инструментариума на обучаващия експеримент;
 - 2.2. Проведен е цялостен и систематизиран научен експеримент, чиито количествени измервания са последвани от качествен анализ. Анализът доказва положителното въздействие на *саундпейнтинг* за повишаване качеството на образователния процес в интегрираните/смесени паралелки на общообразователното училище;
3. Практико – приложен принос:
 - 3.1. В хода на докторантското проучване, методът *саундпейнтинг* е официално внедрен като иновативна педагогическа практика в 78. СУ „Христо Смирненски“;
 - 3.2. В процеса на научното изследване, методът *саундпейнтинг* е демонстриран на национални и международни форуми и към него е проявен

интерес за бъдещо разпространение сред педагогическите специалисти и родители;

- 3.3. В периода от 2015 г. до 2019 г. , в хода на докторантското проучване са запознати с основните постановки и с начално ниво на саундпейнтинг 120 педагогически специалисти и родители в България и чужбина;

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият дисертационен труд проследи въздействието на една нова, неконвенционална педагогическа стратегия каквато е *саундпейнтинг* за повишаване качеството на образованието в общообразователното училище. Качественото образование предполага непрекъсната - и творческа среща между различията. Израз на тези различия са преподавателят – от една страна, и учениците – от друга. Израз на тези различия са и различните личностни, психологически и социални специфики на всяко дете. Творческото учене, каквото *саундпейнтинг* предлага, отговаря на критериите на съвременното образование, а именно- учене чрез игра и активно изследване, вместо с инертно повтаряне. Именно по този начин *саундпейнтинг* насърчава нов тип учене, но и нов тип взаимоотношения в интегрираната паралелка на общообразователното училище, разгърнати в креативната работа с *грешката*. Специфичният творчески подход към *грешката* и използването ѝ като градивен ресурс прави *саундпейнтинг* уникален метод за обучение. Би могло да се твърди, че *саундпейнтинг* е и ново поколение на реформаторската педагогика, защото неговите послания са ориентирани към нуждите на детето - личност, с позитивното фокусиране към неговите възможности и уникалност, вместо към неговите дефицити. Освен това, *саундпейнтинг* развива по неочакван начин колективното и лично творчество с *грешката*, превръщайки и успешния, и неуспешния резултат - в градивен материал; още повече - градивен материал в смесена група (каквато е паралелката в общообразователното училище и където понастоящем са актуалните трудности в *срещата на различията*).

Не на последно място е и ролята, която методът оказва върху професионалните и личностни качества на учителя. *Саундпейнтинг* предлага да превърне преподавателя в учител - творец и така да му даде ключ за многобройните проблеми и провокации, които стоят пред приобщаващото образование. Подобна провокация е популярното разбиране, че има необучаеми деца и че тяхното място не е в масовото училище. Но е „крайно време е да скъсаме с разбирането (което по света отдавна е факт), че има необучаеми деца. Даже и при тежки аномалии съществуват област или области, в които може да се достигне напредък и развитие» (Матанова, В.2003: 9). Защото интегрираното обучение, а още повече – приобщаващото образование „не трябва да се приема само като възможност тези деца да се обучават в масовите училища, а преди всичко като начин те да бъдат равностойни и активни участници в своето собствено развитие.” (Матанова, В. 2003: 33). Именно това *саундпейнтинг* предлага – равностойни условия за развитие и обучение за всички участници в една обикновена *смесена паралелка*. Още през 1990 ЮНЕСКО издига новата образователна концепция, наречена „Училище за всички”. Това означава, че масовото училище е длъжно да приема деца от всички групи, включително и тези със СОП (Караджова, К. 2010: 7). *Саундпейнтинг* предлага не само приемане на различията, а дава леснодостъпен и ефикасен инструментариум за успешно индивидуално развитие на всички участници според потенциала им, без да изисква преобразуване на учебните програми и учебните помагала, нито сериозни финансови ресурси. И още един от приоритетите на *саундпейнтинг* е незадължителното владение на голям брой *саундпейнтинг* знаци/понятия. Единственото необходимо условие е да си служим с тях творчески. Да изобретяваме знанието си.

„Ние не можем да разрешим нито един проблем в живота си с мислите на някой друг. Трябва да изобретим своите.”(А.Айнщайн)

ОСНОВНА БИБЛИОГРАФИЯ

Агенция на Европейския съюз за основните права, Доклад относно образованието за 2014 г.,
http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-education_bg.pdf
(последно посетен на 31.05.2018 г.).

Алдер, Хари, НЛП – Нов път към съвършенство, Кръгзор, София, 2003.

Ангелов, А, Г. Момчева-Гърдева. Кинест в класната стая. Жест базирано обучение, Нови технологии в съвременното училище.
Трета международна научно-практическа конференция, Русе, 2012.

Басет, Л. Креативността, София, изд. Колибри, 2016.

Бижков, Г. Педагогическа диагностика, СУ, С., 1999.

Бижков, Г., В. Краевски. Методология и методи на педагогическите изследвания. С., 2002.

Бижков, Г., В. Краевски. Основи на педагогиката. УИ "Св. Климент Охридски, С., 2005.

Бюб, Б. «Учительская газета», №40, 2 окт. 2007 г.

Бюзан, Т. Силата на творческата интелигентност. 10 начина да развихрим творческия си гений. София., 2013.

Василева, Р. Как да превърнем класната стая в сцена, на която децата учат. Драматехники. В: сп. Педагогика, кн7, 2012, с. 1146.

Ванева В. (2004). История на психологията. Русе.

Василева, Р. Защо да обучаваме играйки. София., 2002 .

Василева, Р. Обучението като драма интерпретация. Фабер., 2005

Велева, А. Еволюционни предпоставки на играта. Р., изд. „Издателски център при Русенски университет „Ангел Кънчев”, 2013.

Велева, А. Педагогика на играта. Р., изд. „Издателски център при Русенски университет “Ангел Кънчев”, 2013.

Виготски, Л. С. Мислене и реч. С., изд. „Наука и изкуство”, 1983.

Виготски, Л.С. Въображение и творчество на детето. София., 1982

Вълчев, Р. Интерактивни методи и групова работа в межкултурното образование. С., 2004.

Гюрова, В. В. Божилова. Интерактивно за интерактивните методи на обучение. // Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Факултет по педагогика, Педагогика, № 99, 2007.

Дамянова, А. Конструктивизмът – новата образователна парадигма. изд. „Електронно списание LITERNET“ 10.12.2005, № 12 (73) достъпна в:

<http://liternet.bg/publish3/adamianova/konstruktivizmyt.htm> - посетен на 11 май 2017.

Де Боно, Ед. Как да развием творческото мислене. София., 2009.

Де Боно, Ед. Шест мислещи шапки. София., 2010. Де Боно, Ед. Шестте рамки на мислене. София., 2010.

Декларация относно популяризирането чрез образование на гражданските и общите ценности — свобода, толерантност и недискриминация; Годишен колоквиум относно основните права (2015 г.), Tolerance and respect: preventing and combating anti-Semitic and anti-Muslim hatred in Europe („Толерантност и уважение: предотвратяване и противодействие на омразата към евреи и мюсюлмани в Европа“), Неофициална среща на министрите на образованието на Европейския съюз (17.3.2015 г.)

http://ec.europa.eu/justice/events/colloquium-fundamental-rights-2015/index_en.htm.

(последно посетен на 19.02.2018 г.).

Делор, Ж. (1996) Образованието – скритото съкровище. /Доклад на Международната комисия за образование за XXI век пред ЮНЕСКО/.

Десев, Л. Психология на творчеството. София., 2011.

Десета ревизия на Международната класификация на

болестите <http://ncphp.government.bg/2011-08-17-20-11-05.html> - посетен на 1 юли 2017

Добрев, Зл. Подвижни игри в помощното училище. С., изд. „Образование и квалификация“, кн.4, 1997.

Добрева, Е. Увод в общото езикознание, издател Фабер, С., 2009.

Европейска комисия (2015 г.), Обзор на образованието и обучението, справка за България,

http://ec.europa.eu/education/tools/docs/2015/monitor2015-bulgaria_bg.pdf

(последно посетен на 1 януари 2018 г.).

Европейска комисия (2016 г.), Доклад за България за 2016 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси,

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_bulgaria_bg.pdf

(последно посетен на 28 януари 2018 г.).

Елконин, Д. Психология на играта, С., изд. „Народна просвета“, 1984.

Закон за предучилищното и училищното образование (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.).

Закон за професионалното образование и обучение.

http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/law/zkn_prof_obucenieEU.pdf - посетен на 4 февруари 2016.

Закон за защита, рехабилитация и социална интеграция на инвалидите
http://www.cil.bg/userfiles/library/kak_kude/zzrsii.pdf

(последно посетен на 28 март 2018 г.)

Заседание на Съвета по наука и образование
< *HYPERLINK "https://www.president.bg/cat124/Bulgaria-2020-nacionalni-prioriteti-v-obrazovaniето-i-naukata/" https://www.president.bg/cat124/Bulgaria-2020-nacionalni-prioriteti-v-obrazovaniето-i-naukata/* >
(последно посетен на 3 юли 2018 г.)

Иванов, И. Интерактивни методи на обучение. 2005.
<http://www.ivanpivanov.com/uploads/sources/55_Interaktivni-metodi-za-obuchenie.pdf.>
(последно посетен на 22. 02. 2015).

Караджова, К. Алтернативни средства за въздействие при деца с умствена изостаналост (в съавторство), УИ „Св. Климент Охридски”, С.2009.

Караджова, К. Експериментално изследване на мисленето и речта (в кн. Развитие и корекция на речта на учениците от помощното училище), Просвета, С.,1992.

Караджова, К. Използване на невербални средства при деца със специални образователни потребности в процеса на интегрираното обучение, в сб. Особености на интегрираното обучение, Изд.”Д-р Иван Богоров”, съставител проф. д-р Златко Добрев, С. 2008.

Караджова, К. Детерминанти на интегрираното обучение. Университетско издателство „Св.Климент Охридски”, С. 2010.

Караджова, К. Д.Щерева. (2018). Алтернативни подходи за работа при деца с умствена изостаналост. София. Университетско издателство „Св. Климент Охридски”.

Караджова, К., Д. Щерева. Използване на играта като средство за общуване. Университетско издателство „Св.Климент Охридски”, С.2013.

Караджова, К. Психолого-педагогически измерения на умствената изостаналост. С., изд. „Университетско издателство „Св.Климент Охридски”, 2005.

Караджова, К. Характеристика на речевата активност при деца с умствена изостаналост, в сб. Съвременни тенденции в интеграцията и обучението на деца с умствена изостаналост, УИ „Св. Климент Охридски”, С.2009.

Корсини, Реймънд Дж. Енциклопедия по психология, София : Наука и изкуство, 1998.

Кръстева, А. Иновации в училищното образование. Теоретични и приложни аспекти. Пловдив, Астарта, 2004.

Матанова, В. Психология на аномалното развитие, изд. Немезида, 2003.

Матанова, В. Аутизъм. Диференциална диагноза, изд. Софи-Р, 2007.

Марчева, П. Нагласи на учителите за използване на интерактивното обучение в началното училище. ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”, 2015.

Меморандум по проблемите на науката и висшето образование, свързани с европейската интеграция. С., Съюзът на учените в България. 2006.

Наредба № 1 от 23 януари 2009 г. за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания, видяна на www.mon.bg (последно посетен на 19 април 2017 г.).

НАРЕДБА № 9 от 19.08. 2016 г. За институциите в системата на предучилищното и училищното образование

НАРЕДБА № 11 от 01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците (Обн. - ДВ, бр. 74 от 20.09.2016 г., в сила от 20.09.2016 г.; изм. и доп., бр. 78 от 29.09.2017 г., в сила от 29.09.2017 г.)

НАРЕДБА за приобщаващото образование, Обн. - ДВ, бр. 86 от 27.10.2017 г., в сила от 27.10.2017 г. Приета с ПМС № 232 от 20.10.2017 г.

Национален статистически институт. Образование в Република България, <http://www.nsi.bg/sites/default/files/publications/education2016.pdf> (последно посетен на 23 декември 2017 г.).

Национална програма за модернизация на българското образование (2005 – 2010 година), достъпно на: <http://www.ndsv.bg/content/231.html>, (последно посетен 13.02.2015).

Националната програма за развитие: България 2020 (НПР БГ2020)
<HYPERLINK "https://www.eufunds.bg/archive/documents/1357662496.pdf"
▪ <https://www.eufunds.bg/archive/documents/1357662496.pdf>>
(последно посетен на 30 май 2018 г.).

Национална стратегия 2014: Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността(2014 – 2020). Проект на МОН. <www.mon.bg> (22. 10. 2014).
(последно посетен на 19 април 2018 г.)

Хьойзинха, Й. Homo Ludens/ Изследване на игровия елемент на културата, С., изд. „Наука и изкуство”, 1982.

Цветанска, С. Спорни и безспорни тези за интерактивните методи в началното училище. Начално образование, № 5, 2006.

Alexandre, D. Anthologie des texts cles en pedagogie, ESF, Bruxelles. 2015.

Astolfi, J-P. L'erreur, un outil pour enseigner. Paris : ESF, 2014.

Astolfi, J-P. La saveur des savoirs. Disciplines et plaisir d'apprendre. Paris : ESF, 2008.

Astolfi, J-P. La pédagogie interactive, pourquoi. P., Vol. 54, 1982.

Braslavsky, Cecilia. Changement sociaux et défis pédagogiques au XXI siècle. Perspective, Unesco Bureau national d'education, Vol. XXXI, n 2, juin 2001.

Christophe A. Julien Al. Ricard M. Trois amis en quette de la sagesse. Paris 2016.

Coninac, Sylvain. Apprendre avec les pédagogies coopératives. P. 2009.

De Bono, Ed. Six Thinking Hats (1985) [ISBN 0-316-17831-4](https://www.amazon.com/dp/0316178314) ;

Eysenck, M., Mark Keane, Cognitive Psychology, Hillsdale, USA, 1992.

Lieury, A. Fenouillet, F. Motivation et réussite scolaire, Paris, Autrement, 2013.

Meirieu, Philippe. Le plaisir d'apprendre avec E. Daviet, F. Dubet, B. Stiegler, & Collectif, Paris, Autrement, 2014.

Oezen, A. Gedanken Spielerziehung als Persoenlichkeitsentwicklung. 2006. http://www.alfoezen.de/pdf/Fuers_Leben_Spielen.pdf - посетен на 04.05.2017.

Pedagogy and Practice in the Engineering Classroom. IN: International Journal of Human and Social Sciences 3:1 2008.

Piaget, J., Psychologie et épistémologie. P., Denoël, 1970.

Pellegrini, A. Play as a Paradigm Case of Behavioral Development. *Human Development*, 49, 2006.

Pellegrini, A., D. Dupuis, P. Smith Play in Evolution and Development. *Developmental Review*, 27, 2007.

Perrenoud, Ph. Construire des compétences dès l'école. ESF Sciences Humaines. 1999.

Racle, G. La Science des rythmes et la vie quotidienne. Retz, 1986.

Rey, B. Les compétences à l'école : Apprentissage et évaluation, ESF Sciences Humaines. Paris, 2012.

Ray, M. Creativity in Business, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, 2005.

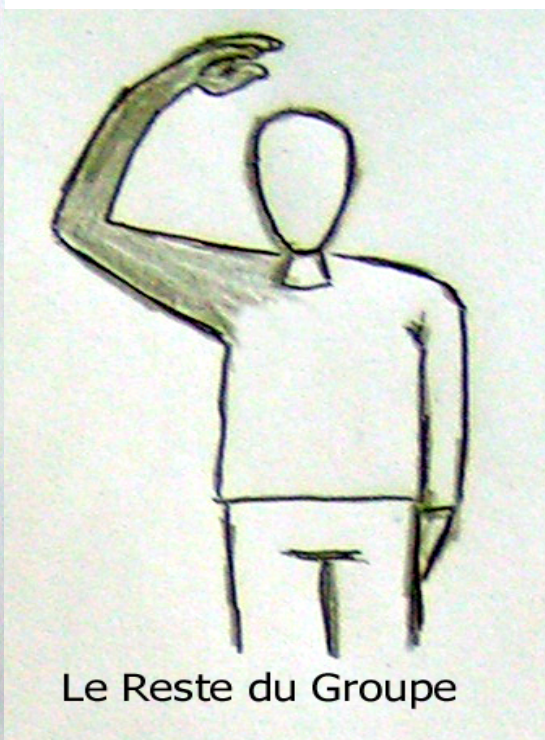
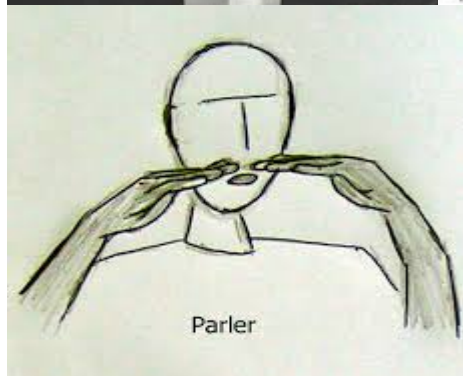
Steff, L. Constructivism in Education, OUP, 1995.

Thompson, W. Soundpainting - the art of live composition. P., workbook 1, 2010.

Thompson, Walter. Soundpainting –the art of live composition- workbook 2, copyright C R par Walter Thompson, Paris 2011.

UNESCO. Principes directeurs pour inclusion, Publie en 2006 Par l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture, Paris, 2007.

ПРИЛОЖЕНИЕ № 1 САУНДПЕЙНТИНГ ЗНАЦИ

ПРИЛОЖЕНИЕ № 2

Анкета

дата :(ден/месец/година)

Настоящата анкета е част от докторантско проучване, анонимна е и има за цел да изследва нагласите към приложението на саундпейтинг като интерактивен метод в образованието, в смесените групи (интегрирани паралелки). Тя съдържа 28 въпроса по 5 - степенна скала. Приканени сте да оградите верния за Вас отговор.

Предварително Ви благодарим за отделеното внимание!

Начин на попълване: Моля, заградете един от отговорите по Ваша преценка.

Вие сте (Моля, подчертайте съответното): начален учител в България; начален учител в чужбина (Европейски съюз); ресурсен учител; преподавател по саундпейтинг в чужбина; психолог; родител на дете без специални образователни потребности; родител на дете със специални образователни потребности .

1.Смятате ли, че образователната система е в криза?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

2). Смятате ли че интегрирането на деца със специални образователни потребности (СОП) в масовото училище среща затруднения?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

3). Намирате ли взаимовръзка между методите на обучение в общообразователното училище и затрудненията в интеграцията на децата със СОП?:

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

4) Допускате ли, че интерактивните методи могат да съдействат за подобряване процесите на интеграция в общообразователното училище?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

5). Знаете ли нещо за системата Саундпейнтинг?:

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

6) Интересно ли беше за Вас да наблюдавате саундпейнтинг събитие?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

7). Интересно ли беше за Вас да участвате в саундпейнтинг събитие?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

8). Като зрител бяхте ли приятно развълнуван?:

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;

Д) категорично „да”.

9). Като участник бяхте ли приятно развълнуван?:

А) категорично „не”;

Б) не;

В) не мога да преценя;

Г) да;

Д) категорично „да”.

10). Саундпейнтинг отключи ли във Вас желание за изява ?

А) категорично „не”;

Б) не;

В) не мога да преценя;

Г) да;

Д) категорично „да”.

11). Саундпейнтинг изостри ли Вашето внимание?

А) категорично „не”;

Б) не;

В) не мога да преценя;

Г) да;

Д) категорично „да”.

12) Саундпейнтинг стимулира ли общуването между Вас и групата, в която се озовахте?

А) категорично „не”;

Б) не;

В) не мога да преценя;

Г) да;

Д) категорично „да”.

13) Саундпейнтинг даде ли Ви усещане, че не Ви е страх да сгрешите, ако участвате, въпреки да не сте подготвен/а?

А) категорично „не”;

Б) не;

В) не мога да преценя;

Г) да;

Д) категорично „да”.

14) Смятате ли че Саундпейнтинг предлага уникално и конструктивно отношение към „грешката“?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

15) Саундпейнтинг отключи ли във Вас желание за творчество, креативност?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

16) Смятате ли, че Саундпейнтинг може да е полезен за създаване на градивни процеси в непозната и/ или некомфортна групова среда ?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

17) Смятате ли, че Саундпейнтинг може да е полезен за оптимизиране на интеграцията на деца със СОП в общообразователното училище?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

18) Допускате ли, че Саундпейнтинг развива мисленето на децата без специални образователни потребности?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

19) Допускате ли, че Саундпейнтинг развива мисленето на децата със СОП?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

20) Допускате ли, че Саундпейнтинг развива въображението на децата без СОП?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

21) Допускате ли, че Саундпейнтинг развива въображението на децата със СОП?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

22) Допускате ли, че Саундпейнтинг развива компонентите на вниманието при децата без СОП?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

23) Допускате ли, че Саундпейнтинг развива компонентите на вниманието при децата със СОП?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

24) Възможно ли е Саундпейтинг да благоприятства за дружелюбни взаимоотношения между деца със и без СОП?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

25) Възможно ли е Саундпейтинг да развива въображението, креативността и професионалните умения на учителя?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.

26). Бихте ли се обучавали в Саундпейтинг?

- А) категорично „не“;
- Б) не;
- В) не мога да преценя;
- Г) да;
- Д) категорично „да“.